

ROMA-NEM ROMA VEGYES PÁRKAPCSOLATOK ÉS ETNIKAI REPRODUKCIÓ A ROMA NEMZETISÉGŰ NŐK KÖRÉBEN MAGYARORSZÁGON, 1990, 2011*

SZABÓ LAURA

ÖSSZEFOGLALÓ

Tanulmányunk célja kettős. A népszámlálási adatokat felhasználva egyrészt dokumentáljuk a roma és nem roma vegyes párkapcsolatok elterjedtségét Magyarországon 1990-ben és 2011-ben. Másrészt megbecsüljük, hogy mekkora a roma nemzetiségű nők etnikai reprodukciós aránya, és változott-e ez az érték 1990 és 2011 között. Az etnikai reprodukciós arány egy fontos bemeneti változója a roma népesség előreszámításának is. Eredményeink azt mutatták, hogy az elmúlt 20 évben nőtt a roma és nem roma vegyes párkapcsolatok aránya, valamint az ilyen párkapcsolatban élő roma férfiak és nők aránya. Az adatok azt is jelezték, hogy a roma és nem roma vegyes párkapcsolatokban a szülők a gyermekek mindössze 38%-át vallották roma, míg 57%-ukat nem roma nemzetiségűnek 2011-ben. Továbbá a roma első nemzetiségű nők körében az etnikai reprodukciós arány is csökkent (94,6-ről 89,5%-ra) 1990 és 2011 között. Az etnikai reprodukciós veszteség 10,5% volt 2011-ben. Ez kétszer magasabb, mint az 1990-ben mért 5,4%-os etnikai reprodukciós veszteség a roma első nemzetiségű nők körében. Így arra a következtetésre jutottunk, hogy demográfiai értelemben etnikai identitásváltás zajlik Magyarországon a roma népesség körében.

---

* A tanulmány angol nyelvű első változata: Laura, Szabó (2021): *Mixed-ethnic partnerships and ethnic reproduction among Roma women in Hungary*. Working Papers on Population, Family and Welfare. 37. (Aug. 2021).

Kulcsszavak: roma és nem roma vegyes párkapcsolatok, etnikai reprodukció, népszámlálás, roma népesség előreszámítása

Szabó Laura, tudományos munkatárs, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
E-mail: szabo@demografia.hu

BEVEZETŐ

Az etnikailag vegyes házasságok és párkapcsolatok demográfiai hatása általában a következő generációnál jelentkezik, amikor gyermekeik etnikai besorolásáról kell a szülőknek dönteniük. E folyamat számszerűsítése különösen fontos a kelet- és közép-európai országok egyik legnagyobb etnikai kisebbsége, a romák esetében. Kérdésünk az, hogy vajon van-e jele az etnikailag vegyes, roma és nem roma párkapcsolatokban született gyermekek etnikai asszimilációjának Magyarországon az 1990–1995 és 2011–2016 között született gyermekek körében? Mekkora a roma nők körében az etnikai reprodukciós arány 1990-ben és 2011-ben, a népszámlálás éveiben? Ezek a kérdések a roma népesség demográfiai folyamatainak megértése szempontjából önmagában is fontosak, de elengedhetetlenek akkor is, amikor egy adott földrajzi területen élő kisebbségi csoport népesség-előreszámítását végezzük. Ugyanis egy adott földrajzi területen élő nemzeti kisebbség létszámának előrejelzéséhez nem elégséges a népesség-előreszámítás megszokott tényezőivel (a születések számával, születéskori várható élettartammal, illetve a migrációs egyenleggel) kalkulálni, figyelembe kell(ene) venni az etnikai asszimiláció folyamatait is. Az etnikai asszimilációnak, jelen esetben a mérhető statisztikai identitásváltásnak, több formája is létezik. Van, amikor egyéni szinten történik az identitásváltás: a megkérdezett változtatja identitását egyik népszámlálásról a másikra (autoidentifikáció); vagy felnőtt korban más etnikai identitásról vall, mint a szülei, amikor a válaszadó még kiskorú volt (korábbi heteroidentifikációval nem egyező autoidentifikáció). És előfordulhat az is, hogy egyéni szinten nem történik nemzetiség váltás, de a roma nemzetiségű anyának a gyermekei már nem roma nemzetiségűként lesznek regisztrálva a népszámlálás során. Elemzésünkben mi ezzel a harmadik típusú identitásváltással foglalkozunk, és ezt nevezzük demográfiai értelemben vett etnikai asszimilációnak (Szilágyi, 2002, 2004). Ennek mérésére dolgozunk ki egy számszerűsített etnikai reprodukciós mutatószámot,

hogy megbecsülhessük, a roma kisebbség tagjai milyen arányban élnek meg asszimilációs veszteséget a többségi társadalom javára. A demográfiai szempontból értelmezett asszimiláció meghatározásához elfogadjuk Szilágyi (2002, 2004) kiindulópontját, és asszimilációnak tekintünk minden olyan folyamatot, amelynek során egy populáció lélekszáma és/vagy reprodukciója csökken egy másik populáció javára. Az etnikai reprodukciós mérőszám tehát azt fogja takarni, hogy a roma nemzetiségű nők gyermekeinek hány százalékát vallják szintén roma nemzetiségűnek és mennyit nem romának a népszámlálás során. A nem romának valott gyermekek aránya fogja takarni a demográfiai értelemben vett asszimilációs veszteséget. Mivel az etnikai asszimilációt elsődlegesen az etnikailag vegyes párkapcsolatok körében mérhetjük, először a roma és nem roma vegyes párkapcsolatok elterjedtségét vizsgáljuk, hiszen a gyermekek többsége párkapcsolatban születik – ha nincs etnikailag vegyes párkapcsolat, nem is vetődik fel a kérdés, hogy a gyermekeket milyen nemzetiségűnek regisztrálják a szülők.

Elemzésünk első részében áttekintjük, hogy mit mondanak az eddigi elméleti és empirikus kutatások arról, hogy: kik és miért kötnek etnikai (vagy egyéb típusú) vegyes házasságot, és milyen identitásúnak vallják gyermekeiket az ilyen típusú párkapcsolatokban élő szülők, illetve, kik és miért döntenek a gyermekeik kisebbségi vagy többségi identitású besorolásáról. A tanulmány második részében pedig bemutatjuk empirikus eredményeinket a hazai 1990. és 2011. évi népszámlálások adatai alapján, azt, hogy mit mondhatunk el a Magyarországon élő roma népesség etnikailag vegyes párkapcsolatainak elterjedtségéről, az ilyen párkapcsolatokban született gyermekek etnikai besorolásáról és a roma nők etnikai reprodukciós arányáról.

PÁRVÁLASZTÁSI ELMÉLETEK ÉS EMPIRIKUS KUTATÁSOK AZ ETNIKAI VEGYES PÁRKAPCSOLATOKRÓL

PÁRVÁLASZTÁSI ELMÉLETEK

A párválasztási elméletek két meghatározó tényezője a lehetőségek (korlátok) és a preferenciák halmaza. Azt, hogy egy kisebbségi csoport tagjai kit választanak házas- vagy élettársnak, a kiválasztott fél esztétikai, társadalmi, gazdasági jellemzőin kívül az is befolyásolja, hogy milyenek a csoportnormák (azaz a környezet megengedi vagy bünteti egy más nemzetiségű társal való kapcsolat létrejöttét), és milyen az ún. házassági piac, amelyen a felek a társukat keresik (milyen számban és arányban élnek a társat keresővel eltérő nemzetiségű társ-

jelöltek a szomszédságban, iskolában, munkahelyen, milyen a különböző nemzetiségek közötti kapcsolat minősége, mekkora a lakóhelyi szegregáció). Míg az egyéni jellemzők és a csoportnormák figyelembevétele a párkapcsolati endogámiát támogatja (azaz az azonos etnikai, nyelvű, vallású, iskolai végzettségű, stb. felek házassodását), addig a házassági piac által diktált feltételek ez ellen hatnak.

De milyen *személyes jellemzők* alapján választanak társat a férfiak és a nők? A szakirodalom szerint a felek legtöbbször a másik társadalmi-gazdasági erőforrásokkal való ellátottságát mérik fel (milyen társadalmi-gazdasági előnyöket tud nekik a másik nyújtani) vagy a vele való kulturális hasonlóságot (nyelv, vallás, szokások, értékek, gyermeknevelési elvek). A társadalmi-gazdasági erőforrások abból a szempontból fontosok, hogy az egyén maximálni kívánja saját, illetve családjá jövedelmét, státusát, ezért keres ilyen erőforrással rendelkező társat. A magasabb társadalmi-gazdasági státusú személyek nagy valószínűséggel szintén hasonlóan magas státusú társat választanak párnak (Kalmijn, 1998; Schwartz, Mare, 2005; Bukodi, 2001). Ezt a versengést a bőséges erőforrásokkal rendelkező társakért némileg árnyalja a nők egy adott társadalomban vagy csoportban elfoglalt helye, hiszen a csereelmélet szerint (status exchange theory) a magasabb státusú vagy képzettségű férfiak „elcserélhetik” a fizetett munkájukból fakadó erőforrásukat az alacsonyabb vagy kevésbé képzett feleségük otthoni, háztartási nem fizetett munkájából származó erőforrásával. Természetesen nemcsak a fizetett és háztartási munka felek közötti leosztása, illetve cseréje jelenhet meg egy párkapcsolatban, hanem az eltérő etnikai háttérű felek is cserélhetnek magasabb társadalmi-gazdasági státust (egy egyetemi végzettségű, de etnikai kisebbséghez tartozó fél) egy magasabb presztízsű faji/etnikai státusra (egy alacsony iskolai végzettségű, de többségi társadalomhoz tartozó etnikai háttérű fél). Az Egyesült Államokban a szakirodalomban ezt nevezik az „utódok kifehéritésének”, azaz „whitening”-nek (Osuji, 2013; Qian, 1997; Gullickson, 2006). A felek közötti kulturális hasonlóság igénye pedig abból fakad, hogy a társak egymáshoz hasonlóak legyenek és hasonlóan gondolkozzanak a fontos értékekről. Ezt a szempontot kiemelt fontosságúnak találták a kutatók, amikor például a mexikói, török, marokkói, muszlim vallású vagy a volt Jugoszláv Köztársaságból bevándorlók házassodási szokásait elemezték (Coleman, 1994; Qian, Lichter, 2001; Dribe, Lundh, 2008; Potarca, Bernardi, 2018).

Azt, hogy valaki miért a – társadalmilag, gazdaságilag vagy kulturálisan – hozzá hasonlókkal alakít ki párkapcsolatot, az a saját *csoportjának megengedő vagy büntető magatartásától* is függ. Egy adott kisebbségi/etnikai/nemzetiségi vagy vallási csoport fontosnak tarthatja a csoportidentitás erősítését, hangsúlyozva a közös múltat, a büszkeséget, a kiválóságot, és ezen keresztül szorgalmazhatja, vagy akár el is várhatja tagjaitól, hogy ne „keveredjenek”, azáltal hogy jutalmazza ezen elv kö-

vetőit, vagy úgy hogy bünteti az ellenszegülöket (például kiközösítéssel). Vannak olyan kutatási eredmények, amelyek azt emelik ki, hogy a fiatalabb generációk, akik a földrajzi mobilitás során elhagyják családjukat, nemzetüket, illetve a városokba költözők és a magasabb iskolai végzettségűek már kevésbé függnek a családjuk, vallási és nemzetiségi csoportjuk kényszerítő elvárásaitól (Uunk et al., 1996), azaz ők könnyebben lerázzák magukról a csoportnormákat. Ugyanakkor olyan eredmények is születtek, amelyek megkérdőjelezzik, hogy a fiatalabb generáció körében nagyobb lenne az esélye a vegyes házasságoknak. Hiszen – ahogy a szegmentált asszimiláció fogalmát tárgyaló szakirodalomban is megjelenik (Portes et al., 2005) – vannak olyan faji, etnikai, vagy bevándorló csoportok, amelyek társadalmilag, gazdaságilag és kulturálisan annyira szegregált és diszkriminált helyzetben vannak, hogy esélyük sincs a társadalom pereméről a többségi társadalomba integrálódni. Ezért, a fiatalok körében megjelent egy reaktív identitásnak nevezett „védekező” hozzáállás, amelynek következtében tudatosan távol tartják magukat a többségi társadalom fiataljaitól (Coleman, 1994; Qian, Lichter, 2011; Bessudnov, Monden, 2021).

Az eddig bemutatott egyéni, illetve csoportszintű tényezők mellett a *házassági piacnak* nevezett demográfiai, illetve strukturális kényszerek és lehetőségek is behatárolják, hogy két eltérő nemzetiségű csoportból ki kivel tud párkapcsolatot kialakítani. Ez függ az adott csoport létszámától, tehát van-e kellő számú, másik nemzetiségű nő vagy férfi a párt kereső fél környezetében. Függ attól is, hogy egy nemzetiségi csoport mennyire él elszigetelten – ha kevesen is vannak egy adott térségben, de szegregáltan élnek egy adott területen, akkor nagyobb az esély, hogy a saját nemzetiségi csoportjából találjon párt magának (Tóth, Vékás, 2008; Kemény et al., 2004).

A VEGYES PÁRKAPCSOLATOKAT ELEMZŐ EMPIRIKUS KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Fontosnak tartunk bemutatni néhány példát a vegyes típusú párkapcsolatok elterjedtségéről azért, hogy majd a Magyarországon élő roma és nem roma vegyes párkapcsolatok elterjedtségét mutató arányszámokat, illetve az ezek előfordulását valószínűsítő tényezőket valamihez viszonyítani tudjuk. Igaz, hogy ezek időben, térben és a párkapcsolat exogám/endogám jellegét meghatározó egyéni jellemzők szempontjából nagyon szerteágazóak és szelektívek. Ezen kutatási eredmények áttekintésével pusztán az volt célunk, hogy a különböző típusú vegyes párkapcsolatok tablóján az 1990-ben és 2011-ben Magyarországon élő roma és nem roma vegyes párkapcsolatokat elhelyezhessük.

A vegyes házasságok kutatásának nagy múltja van az Egyesült Államokban, ahol kezdetben az afroamerikai és fehér népesség közötti vegyes házasságokat vizsgálták (Qian, 1997; Qian, Lichter, 2001; Bratter, Zuberi, 2001; Gullickson, 2006), majd az európai és nem európai eredetű bevándorlók és a helyi nem bevándorló fehér lakosság közötti vegyes házasságokat (Coleman, 1994; Hannemann et al., 2018; Livingston, Brown, 2017). A bevándorlás növekedésével Nyugat-Európában is egyre több kutatás foglalkozik a vegyes etnikumú párkapcsolatokkal (Coleman, 1994; Dribe, Lundh, 2008; Potarca, Bernardi, 2018). A kelet-közép-európai volt szocialista országokban pedig a már régóta ott élő nemzeti kisebbségek és a nemzetalkotó többség közötti vegyes házasságokat elemezték a kutatók (Kiss, 2016; Gyurgyik et al., 2010; Monden, Smits, 2005; Smits, 2010; Bessudnov, Monden, 2021). Ahogy a következő táblázat is mutatja, az etnikai/faji vagy nyelvi kisebbségek messze magasabb arányban választanak hasonló etnikai/fajú vagy nyelvű partnert, azaz az endogám házasságok aránya viszonylag magas a legtöbb nemzeti vagy nyelvi kisebbség esetében (1. táblázat).

1. táblázat. Endogám házasságban élők aránya néhány országban, az egyes párkapcsolatban élő etnikai/faji vagy nyelvi kisebbségeik körében

Ország, vonatkozási év, forrás (adatok típusa)	Endogám házasságban élők aránya, %
USA, 2014–2015, survey (incidencia)	afroamerikai: 82 ázsiai: 71 latin-amerikai: 73
Lettország, 2002, házasságkötési regiszteradatok (incidencia)	oroszférfiak: 77 orosznők: 74
Jugoszlávia, 1989, házasságkötési regiszteradatok (incidencia)	albánok: 97 muszlimok: 93 szlovénok: 93 makedónok: 91 horvátok: 87 montenegróiak: 73 magyarok: 73
Románia, 2011, census, 10%-os minta (prevalencia)	németek: 24 zsidók: 39 magyarok: 89
Szlovákia, 2017, házasságkötési regiszteradatok (incidencia)	magyarférfiak: 70 magyarnők: 65
Finnország, 2000, házasságkötési regiszteradatok (incidencia)	svédülbeszélőférfiak: 44 svédülbeszélőnők: 37

Forrás: Livingston, G. (2017); Monden, W. S., Smits, J. (2005); Bradatan, C. (2021); Smits, J. (2010); Šprocha, B. (2020); Tandefelt, M., Finnäs, F. (2007).

A roma népesség etnikailag vegyes párkapcsolatait kevesebben vizsgálták. Egyrészt ilyen jellegű adatokhoz nem egyszerű hozzáférni kellő létszámban, másrészt a Kelet-Közép-Európában élő roma népesség, a marginalizált helyzete miatt nagyfokú zártsággal találja magát szembe a többségi népesség részéről. Az egy-egy kistérségben zajló, kvalitatív vizsgálatok azonban megemlítik, hogy ha viszonylag ritkák is, de léteztek/léteznek ilyen párkapcsolatok Magyarországon is. Gyenei Márta tanulmányából való az alábbi részlet (1993: 28): „Magyar részről a határok átlépése (barátkozás vagy házasság cigányokkal) a legsúlyosabb megítélés alá esik, többnyire kiközösítést von maga után. Kivétel csak nagyon erős kompenzáció esetén fordul elő, de nem jellemző.” Kovai Cecília így ír erről a monográfiájában (2017:55): „Az etnikai különbségtétel azonban nem pusztán a pozíciókat jelölte ki, hanem a viszonyokat is szabályozta: szinte nem léteztek „vegyes” házasságok, de még a „vegyes” barátságok is igen ritkák és időlegesek voltak”. Ha pedig mégis sikerült: „<Kisjutkának magyar ura van!>. Ez az információ mindig ugyanazon a kicsit lehalkított, tagadhatatlan elismeréssel szóló hangsúllyal hangzik el. Az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején voltaképpen ezekben a közegekben semmi sem számított annál nagyobb teljesítménynek, mint ha valaki tartós párkapcsolatot alakított ki egy nem cigány fiúval vagy lánnyal.” (Kovai, 2017:136). Szabó Henriett a Nyírség három falujában tanulmányozta az etnikai együttélési viszonyokat, ahol az interjúalanyai 18 évesek és annál idősebbek voltak (Szabó, 2021). Leírása szerint Nagyecsedén az oláh cigányok 4, a romungrók 16; a nyírvasvári, vegyes párkapcsolatok iránt nyitott oláh cigányok 4, a romungrók 25; míg a Hodászon élő oláh cigányok és romungrók egyaránt 4 százalékának volt magyar (nem roma) házas- vagy élettársa. Meglepő eredmény, hogy ezeken a településeken az oláh cigányok és romungrók között is voltak egymással párkapcsolatban élők.

Népszámlálási adatokat felhasználó kvantitatív elemzések is foglalkoztak a roma és nem roma vegyes házasságok kérdéskörével Magyarországon és a szomszédos országokban. Tóth és Vékás (2008) a 2001. népszámlálás adatait elemezve úgy becsülte, hogy a roma nők 85%-a élt endogám párkapcsolatban. Romániában a 2011. népszámlálás adatai szerint pedig a roma párkapcsolatok 92,9%-a etnikailag endogám (Veres, 2015). Šprocha (2020) szlovákiai regiszteradatok alapján végzett számításai azt mutatták, hogy a roma (és szlovák) férfiak körében erős az etnikai endogámia: a vegyes házasságok incidenciája esetükben 1992 és 2017 között nem haladta meg az 5-7%-ot. A roma nők körében még erősebb endogámiát mért (95-100% 1992 és 2017 között), ők csak kivételes esetben kötnek házasságot más nemzetiségű személlyel.

2. táblázat. Endogám párkapcsolatban élő roma nemzetiségű férfiak és nők aránya néhány kiválasztott országban a párkapcsolatban élők körében

Ország, vonatkozási év, forrás (adatok típusa)	Endogám párkapcsolatban élők aránya a roma népességben, %
Horvátország, 1990–2015, regiszteradatok (incidencia)	roma férfiak, 1990–1999: 82,1 roma nők, 1990–1999: 81,7 roma férfiak, 2010–2015: 80,7 roma nők, 2010–2015: 78,3
Szlovákia, 1992–2017, regiszteradatok (incidencia)	roma férfiak, 1992: 91 roma nők, 1992: 95 roma férfiak, 2017: 81 roma nők, 2017: 95
Magyarország, 2001, census (prevalencia)	roma férfiak, 2001: 83,5 roma nők, 2001: 84,9
Románia, 2011, census (prevalencia)	roma népesség: 92,9

Forrás: Mrdjen, S. és Bahnik, M. (2018); Šprocha (2020); Tóth és Vékás (2008); Veres (2015).

HIPOTÉZISEK ÉS EMPIRIKUS ADATOK AZ ETNIKAILAG VEGYES PÁRKAPCSOLATOKBAN SZÜLETETT GYERMEKEK ETNIKAI BESOROLÁSÁRÓL

Az etnikailag vegyes házasságok kockázatot jelentenek egy népesség etno-kulturális sajátosságainak újratermelődésében (Gyurgyik et al., 2010; Szilágyi, 2002; Kiss, 2016; Finnäs, O'Leary, 2003; Lichter, Quian, 2018). Ugyanis a vegyes házasságok az etnikailag endogám házassággal szemben olyan szocializációs közeget teremtenek, ahol különböző kulturális szokások, normák, gyakorlatok élnek együtt. Ilyen esetben elvileg adott a köztes, hibrid identitások lehetősége, azaz az eltérő nemzetiségű, etnikumú anyák és apák gyermekei vegyes kötődésűek is lehetnek. A népszámlálási kérdésekkel nem egyszerű pontosan mérni ennek az identitásnak az átmeneteit, hiszen a választás nagyrészt szituációfüggő, erőteljes a társadalmi beágyazottsága és a népszámlálási gyakorlat ennek a történelmi, társadalmi és hatalmi beágyazottságnak a függvénye (*a roma önidentifikációs nehézségekről lásd bővebben Tátrai et al., 2017, illetve Tátrai et al., 2020*). Nem egyértelmű az identitásválasztás a vegyes házasságokban született gyermekek, vagy valamilyen okból nyelvet váltók számára, illetve azoknál, akik olyan területen élnek, ahol az asszimilációs folyamatok már erőteljesen érvényesülnek, vagy azok számára, akik egyszerűen csak „cigány

módra élnek” roma többségű közösségekben (Gyenei, 1993:28). Ezen a dilemmán valamennyire segíthet, ha megengedjük a többes választást a nemzetiségi kérdésnél, ahogy ezt tették a magyarországi 2001. és a 2011. évi népszámlálások során.

A vegyes házasságokban született gyermekek faji, etnikai hovatartozását elemző egyesült államokbeli vagy nyugat-európai írások két hipotézis mentén is próbálták magyarázni, hogy milyen tényezők hatására döntenek a szülők egyik vagy másik identitás választása mellett.¹ Az *asszimilációs hipotézis* azt feltételezi, hogy minél inkább asszimilálódott vagy integrálódott a szülők generációja a többségi társadalomba, annál inkább nevezik gyermekeiket többségi identitásúnak az ilyen típusú vegyes házasságokban (Xie, Goyette, 1997). A *tudatossági* vagy *etnikai versengési hipotézis* pedig azt állítja, hogy ha egy kisebbség kapcsolatba kerül a többséggel, akkor a kisebbség etnikai tudatossága fokozódik. Ez pedig konfliktushoz, versenyhelyezethez vezet, hiszen a kisebbség ragaszkodik identitásához, és védi kisebbségi identitását és/vagy kiváltságos helyzetét (Xie, Goyette, 1997; Finnäs, O’Leary, 2003). Éppen ezért gyermekeiket nagyobb valószínűséggel nevelik (és vallják) kisebbségi identitásúnak. Mindkét hipotézisnél kulcsszerepe van a szülők iskolai végzettségének. Az asszimilációs hipotézis szerint a képzetlenebb szülők identifikálják nagyobb valószínűséggel gyermekeiket többségi nemzetiségűnek, hiszen minél magasabb az iskolai végzettsége az egyénnek, annál nagyobb az asszimiláció és integráció esélye. A tudatossági hipotézis alapján pedig éppen a magas iskolai végzettségű szülők azok, akik inkább tudatában vannak etnikai identitásuk fenyegetettségének, ezért gyermekeiknek nagyobb eséllyel fogják átadni a kisebbségi identitást, főleg, ha az adott kisebbség egy területen belül az etnikai hierarchia magasabb fokán is áll, mint például a svédül beszélők Finnországban vagy a protestánsok Írországbán (Finnäs, O’Leary, 2003). A következő táblázatban kiemeltünk néhány példát az általunk áttekintett szakirodalomból, amelyen keresztül látható, hogy a szülők etnikai háttérétől és iskolai végzettségétől is függ, hogy milyen etnikai háttérrel regisztrálják gyermekeiket (3. táblázat).

¹ Az identitásválasztás szabad, az persze más kérdés, hogy amikor nem önbevallás, hanem külső minősítés alapján sorolnak valakit egyik vagy másik etnikai csoportba, van-e az egyénnek egyáltalán „választási” lehetősége, hiszen a „one drop rule” (Khanna, 2010) szabály szerint nincs.

3. táblázat. A vegyes házasságokban született gyermekek hány százalékát regisztrálták a szülők etnikai/faji/nyelvi kisebbségének néhány kiemelt országban, a szülők iskolai végzettsége szerint

Ország, év, forrás	A magasabb iskolázottságú fél etnikai / nyelvi háttere	Az alacsonyabb iskolázottságú fél etnikai / nyelvi háttere	Az etnikai / nyelvi kisebbségi csoportba sorolt gyermekek aránya a szülők etnikai / nyelvi háttere szerint, %
USA, 2008–2014, American Community Survey	afroamerikai	fehér	afroamerikai 14
	fehér	afroamerikai	afroamerikai 22
	őslakos amerikai	fehér	őslakos amerikai 21
	fehér	őslakos amerikai	őslakos amerikai 25
	ázsiai	fehér	ázsiai 7
	fehér	ázsiai	ázsiai 10
	latin-amerikai	fehér	latinamerikai 12
	fehér	latin-amerikai	latinamerikai 21
Románia, 1977–2002, census	magyar, 1977	román	magyar 24
	román, 1977	magyar	magyar 32
	magyar, 1992	román	magyar 27
	román, 1992	magyar	magyar 33
	magyar, 2002	román	magyar 30,6
	román, 2002	magyar	magyar 31,2
Finnország, 1976–1980 között született gyermekek, regiszteradatok	svédül beszélő	finnül beszélő	A magasán képzett svédül beszélő szülők 3,1-szer nagyobb valószínűséggel vallják gyermeküket <i>svédül</i> beszélőnek, mint az alacsony iskolai végzettségű svédül beszélő szülők.
	finnül beszélő	svédül beszélő	

Forrás: Lichter, Quian (2018); Kiss (2016); Finnäs, O'Leary (2003).

Ezek a választások nagymértékben függenek az etnikai térszerkezettől: ha valaki zömében magyarok lakta vidéken élt Erdélyben például, annál inkább kategorizálta magyarként a gyermekét (Kiss, 2016). De az is számít, hogy melyik szülő – az anya vagy az apa – a kisebbségi, illetve a többségi nemzetiségű (Xie, Goyette, 1997; Lichter, Quian, 2018). Egyes szerzők abból indultak ki, hogy mivel a gyermekek általában az apjuk nevét viselik, feltételezhető, hogy az apa nemzetiségét is „öröklik” a vezetéknevével együtt (Waters, 1989). Ugyanakkor

az anyanyelvről az anya nyelvére, ehhez szorosan kapcsolódva pedig az anya nemzetiségére lehet asszociálni, továbbá mivel sokan az anyának tulajdonítanak nagyobb felelősséget a gyermeknevelésben, ez azt sugallja, hogy az anya nemzetisége lehet mérvadó a gyermek nemzetiségénél (Wilson, 1981; Xie, Goyette, 1997). Ahogy az általunk áttekintett néhány szakirodalmi példa is mutatja, országonként és periódusonként eltérő, hogy az anya vagy az apa nemzetisége számít-e abban, hogy milyen etnikai / nyelvi / vallási háttérűnek regisztrálják a gyermekeiket. Nagy valószínűséggel ez is az adott társadalom munkaerőpiaci és nemi egyenlőtlenségi viszonyaitól függ egy adott politikai, történelmi periódusban. A 4. táblázatban látható, hogy vannak országok, ahol az anyának a nyelvi -, vagy vallási háttere jobban számít a gyermek nyelvi, vallási háttérének megválasztásánál: például a Finnországban svédül beszélő anyák vagy az Írországból katolikus vallású anyák gyermekeiket magasabb arányban regisztrálták svédül beszélőnek, illetve katolikusnak, mintha az apa lenne svédül beszélő, illetve katolikus. És hasonlóan, a roma és nem roma vegyes párok esetében is, akkor regisztrálták a szülők a gyermeküket nagyobb valószínűséggel roma nemzetiségűnek, ha az anya volt roma nemzetiségű. Van, ahol az apa etnikai háttere számít jobban: például az Egyesült Államokban, illetve Erdélyben magasabb arányban volt a gyermek faji/etnikai kisebbségként regisztrálva, ha az apa volt a kisebbségi fél, és nem az anya.

Időben változhat az a választás, hogy mikor milyen nemzetiségűnek vallják a megkérdezettek magukat vagy gyermekeiket. Előfordulhat, hogy az egyén egyik népszámlálási összeírásból a másikig megváltoztatja a nemzetiségét. Erről az önbesorolás alapján meghatározott asszimiláció mértékéről azonban nincsenek pontos információink Magyarországon.² De az is megtörténhet, hogy az egyén nyilatkozik nemzetiségéről, de az előző népszámláláskor még kiskorú lévén a szülei akkor másképp identifikálták (ez a korábbi heteroidentifikációval nem egyező autoidentifikáció).³ Ebben a két esetben tulajdonképpen egyéni szintű identitásváltás történik. A harmadik, tanulmányunk szempontjából lényeges eset, amikor egyéni szinten nem történik nemzetiségváltás, hanem „csak” anyai, hogy egy roma nemzetiségű anyának a gyermekei már nem romaként lesznek

² Ezt csakis úgy lehetne statisztikailag pontosan mérni, ha egy longitudinális felmérés során, öt- vagy tízevente ugyanazokat a személyeket kérdeznénk meg nemzetiségükről, és a megkérdezettek mind válaszolnának is a kérdésre adott időpontban meggyőződésüknek megfelelően, mindenféle külső, politikai és egyéb kontextuális befolyástól mentesen, és a kérdezők ezeket a válaszokat pontosan rögzítenék is a kérdőíven (Tánczos, 2012). Egyelőre azonban keresztmetszeti és individuális szinten nem összefűzhető népszámlálási adatok állnak rendelkezésünkre, ezek figyelembevételével kell becslést készítenünk.

³ Ugyanis a népszámlálási gyakorlat az, hogy a kiskorú gyermekek nemzeti identitására, anyanyelvére vonatkozó kérdéseket a szülők válaszolják meg (KSH, 2011).

4. táblázat. A vegyes házasságokban, illetve párkapcsolatokban (roma népesség esetében) született gyermekek kisebbségi besorolása néhány kiválasztott etnikai/faji vagy nyelvi/vallási kisebbség körében, a szülők neme, illetve etnikai/ faji/nyelvi/vallási háttere szerint

Ország, év, forrás	Anya etnikuma / nyelve / vallása	Apa etnikuma / nyelve / vallása	Az etnikai / nyelvi / vallási csoportba sorolt gyermekek aránya a szülők nemi és etnikai / nyelvi / vallási háttere szerint, %
Finnország, 1990. évi népességnyilvántartás	svédül beszélő	finnül beszélő	svédül beszélő: 69
	finnül beszélő	svédül beszélő	svédül beszélő: 40
Írország, 1991. évi nép- számlálás	katolikus	protestáns	katolikus: 75
	protestáns	katolikus	katolikus: 66
USA, 2008–2014, Ameri- can Community Survey	afroamerikai	fehér	afroamerikai: 11
	fehér	afroamerikai	afroamerikai: 18
	őslakos amerikai	fehér	őslakos amerikai: 24
	fehér	őslakos amerikai	őslakos amerikai: 23
	ázsiai	fehér	ázsiai: 7
	fehér	ázsiai	ázsiai: 9
Románia, 2002, census	magyar	román	magyar: 28
	román	magyar	magyar: 34
Magyarország, 2001, census	roma	nem roma	roma: 44
	nem roma	roma	roma: 25
Szlovákia, 2011, census	roma	nem roma	roma: 46
	nem roma	roma	roma: 24
Románia, 2011, census	román – roma		roma: 49

Forrás: Finnäs, O’Leary (2003); Lichter, Quian (2018); Kiss (2016); Tóth, Vékás (2008); Šprocha (2020); Veres (2015).

regisztrálva (például a vegyes házasságokban született gyermekek esetében). Így válik el egymástól a biológiai és az etnikai reprodukció (Szilágyi, 2002). Míg az első az összes roma nő összes élveszületett gyermekét jelöli, addig az utóbbi csak azt a reprodukciót, amikor az összes roma nő összes gyermekét roma nemzetiségüként tartják nyilván. Egy népszámlálás „során” etnikai reprodukciós nyereség is keletkezhet, ha a nem roma nemzetiségű nők gyermekeiket romának vallják, például olyankor, amikor a gyermek apja roma nemzetiségű. Elemzé-

sünkben az etnikai asszimilációnak erre a harmadik aspektusára koncentrálnak. Egy etnikai reprodukcióhoz hasonló arányszámot számolhatunk a párkapcsolatok szintjén is: ilyenkor azt becsüljük, hogy az etnikailag vegyes párkapcsolatban született gyermekek hány százalékát sorolják a szülők az apa, illetve az anya etnikai háttere „alá”.

MÓDSZERTANI HÁTTÉR

A NEMZETISÉG MÉRÉSE AZ 1990. ÉS 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁSOKBAN

Elemzésünkben az 1990. és 2011. évi magyarországi népszámlálási adatokat elemezzük.⁴ Mindkét évben (és 2001-ben is) más-más módszertannal kérdeztek rá a nemzetiségre. 1990-ben kötelező jelleggel mindenkinek egy kérdést tettek fel. 2011-ben már nem volt kötelező a válaszadás, és nem is egy, hanem két külön kérdés vonatkozott a nemzetiségre: az első kérdésnél az első, a másodikon pedig a második nemzetiségüket kellett megadniuk a kérdezetteknek (KSH, 2011). Tanulmányunkban használjuk az első nemzetiségi bevallást is (roma első nemzetiségű), illetve együtt az első és második nemzetiségi bevallást is (roma első vagy második nemzetiségű vagy csak egyszerűen roma nemzetiségű). A 2011. évi népszámlálás első nemzetiségi kérdésére adott válaszokat azért is fontos figyelembe venni, mert a roma népesség demográfiai jellemzőinek összehasonlítása az 1990. és 2011. évi adatok segítségével csakis úgy lehetséges, ha a 2011. évi kérdések közül az első nemzetiségi kérdésre adott válaszokat vesszük figyelembe, hiszen az 1990. évi népszámlálásnál nem volt lehetőség második identitás felvállalására (Mouranszki, Papp, 2014; Kapitány, 2013, 2015). Amikor időbeni összehasonlítást végzünk, akkor az 1990. évi adatok mellett csak a 2011. évi első nemzetiségi kérdésre adott válaszokat vesszük figyelembe. Ez 142,6 ezer roma nemzetiségű személyt takart 1990-ben, és 130,5 ezer roma (első) nemzetiségű személyt 2011-ben (5. táblázat).

Fontosnak tartjuk a népszámlálás azon gyakorlatát, hogy megengedte a kettős identitás felvállalását, hiszen a roma népesség magyar nemzetiségűnek is tartja magát, nemcsak romának. A kettős identitás megengedésével a roma

⁴ 2001-ben egy nemzetiségi kérdés szerepelt a népszámlálási kérdőívben, három válaszlehetőséggel. Azonban a három válasz között nem lehetett megjelölni, melyiket tartja az egyén az első nemzetiségének, melyiket a másodiknak (ha van), és melyiket a harmadiknak (ha van). Így az időbeni összehasonlítás nem megoldható sem az 1990. évi, sem a 2011. évi nemzetiségi adatokkal (Mouranszki, Papp, 2014; Kapitány, 2013, 2015; Szabó et al., 2021).

népesség egy jóval nagyobb csoportját tekinthetjük át, összesen 308,9 ezer főt. Tanulmányunkban a roma első és második nemzetiségű népesség körében is elemezzük a demográfiai folyamatokat (5. táblázat).⁵

5. táblázat. A roma és nem roma nemzetiségű népesség száma az 1990., a 2001. és a 2011. évi népszámlálási adatok szerint

Teljes népesség	1990	Teljes népesség	2001	Teljes népesség	2011(1) ^a	2011(2) ^b
Roma	142.683	Roma (is)	189.984	Roma, 1. nemzetiségű	130.596	130.596
				Roma, 2. nemzetiségű		178.361
Nem roma	10.232.140	Nem roma	9.437.794	Nem roma	8.351.385	8.173.024
		Nincs válasz	570.537	Nincs válasz	1.455.647	1.455.647
Együtt	10.374.823	Együtt	10.198.315	Együtt	9.937.628	9.937.628

^a 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^b 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás, illetve KSH (2001).

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

AZ ETNIKAILAG VEGYES PÁRKAPCSOLATOK ELTERJEDT-SÉGÉNEK MÉRÉSE

Az etnikailag vegyes házasságok és élettársi kapcsolatok (együtt: párkapcsolatok) elterjedtségét egyrészt népszámlálási keresztmetszeti adatokból lehet mérni. Ezek az úgynevezett *stock adatok*, amik azt mutatják, hogy egy adott időpontban, azaz a népszámlálás időpontjában, mennyien éltek endogám vagy exogám párkapcsolatban. Ezeket a mutatókat ki lehet számolni párkapcsolati szinten (az összes párkapcsolat körében, vagy csak azoknál, ahol legalább az egyik fél kisebbségi, például roma nemzetiségű, amiket a későbbiekben „roma párkapcsolatoknak” nevezek), és személyi szinten: azaz a párkapcsolatban élő nemzetiségi férfiak és nők hány százaléka él azonos vagy eltérő nemzetiségű párral. Másrészt,

⁵ Annak a 130,5 ezer személynek, aki első nemzetiségét romának jelölte, 60%-a (78.811 fő) volt olyan, akinek csak egyetlen – roma – nemzetisége volt („monoracial”), 40% (51.785 fő) a második helyen másodikként szinte mindig a magyar nemzetiséget jelölte meg magának, tehát tulajdonképpen vegyes nemzetiségűnek számítanak. Azok, akik második helyen választották a roma nemzetiséget, azoknak 98,8 %-a első helyen a magyart jelölte meg.

lehet mérni a házasságkötési regiszteradatokból is. Ezek az úgynevezett *flow adatok*, amelyek azt mutatják, hogy egy adott évben házasságot kötő (kisebbségi etnikumú) férfiak és nők milyen arányban léptek házasságra más etnikumú féllel. A szakirodalom ez utóbbi, incidencijellegű mérést jelöli meg az időbeni összehasonlítás pontosabb mérésének, szemben az előző, keresztmetszeti adatokon nyugvó prevalencijellegű mérésekkel (Kalmijn, 1998), hiszen az adott évben házasságot kötők körében mutatja meg a vegyes házasságok előfordulását, így a különböző időpontokban (években), az adott eseményben érintett népesség elkülönül egymástól. A magyarországi regiszteradatok nem tartalmazzák a házasságot kötő felek nemzetiségét, ezért a vegyes párkapcsolatok mérésénél csak a népszámlálási adatokat tudjuk felhasználni. Ha ezekből a keresztmetszeti, népszámlálási adatokból mérjük a vegyes párkapcsolatok prevalenciáját, akkor alulbecsüljük a vegyes párkapcsolatok elterjedtségét. Hiszen az elemzett népességből hiányoznak azok, akik már elváltak az eltérő nemzetiségű párjuktól⁶, akik meghaltak, és hiányoznak azok is, akik már asszimilálódnak a több évnnyi etnikailag vegyes párkapcsolatú együttélésben, és így már saját etnikai identitásukat is a párjuk etnikai hátterével jelölik meg egy népszámlálás során. A keresztmetszeti adatok elemzéséből fakadó torzítások csökkentése érdekében ezért tanulmányunkban csak azokat a roma párkapcsolatokat elemezzük, amelyekben *a nők 30 évesek vagy annál fiatalabbak*. Ugyanis azt feltételezzük, hogy az ilyen korú nők nagy valószínűséggel még az első párkapcsolatukban élnek, és viszonylag kevesen vannak közöttük elváltak. Azt is feltételezzük, hogy ezek az újonnan/közelmúltban megkötött párkapcsolatok azon a házassági/párikapcsolati piacon (településen) kötöttek, ahol a felek a népszámlálás idején életvitelszerűen éltek.⁷ Elemzésünkben azokat a párikapcsolatokat tekintjük etnikai szempontból endogámnak, amelyekben mindkét fél roma nemzetiségűnek, vagy mindkét fél nem romának vallotta magát (akár úgy is, hogy az egyik magyarnak, a másik például szlováknak – a lényeg, hogy nem romának). Vegyes etnikumú, exogám párikapcsolatnak azokat a párikapcsolatokat tekintjük, amelyekben az egyik fél roma nemzetiségűnek, a másik pedig nem romának vallotta magát. A különböző mutatók kiszámolása egy párikapcsolati keresztábra alapján történik, amely a párikapcsolatokban élő felek nemzetiség szerinti eloszlását tartalmazza (6. táblázat).

⁶ Kutatások sora bizonyítja, hogy a vegyes párikapcsolatok könnyebben felbomlanak (Finnäs, 1997; Kalmijn et al., 2005; Dribe, Lund, 2011; Kiss, 2016).

⁷ Hasonlóan jártak el mások is az elemzéseikben azért, hogy kiszűrjék a keresztmetszeti adatokból származó szelekciós torzításokat (Quian, Lichter 2001; Gullickson, 2006; Bukodi, 2001; Bessudnov, Monden, 2021; Quian, 1997).

6. táblázat. A párkapcsolatokban élők megoszlása nemzetiségük szerint (párkapcsolati tábla)*

		Nő		Összesen
		A. Roma	B. Nem roma	
Férfi	A. Roma	a	b	Rf
	B. Nem roma	c	d	NRf
Összesen		Rn	NRn	N

* Rf= roma férfiak száma, NRf= nem roma férfiak száma, Rn= roma nők száma, NRn = nem roma nők száma, N= összes párkapcsolat száma, a= roma nő és roma férfi -, b= roma férfi és nem roma nő -, c= nem roma férfi és roma nő -, d= nem roma férfi és nem roma nő által alkotott párkapcsolatok száma.

Forrás: Kalmijn (1998).

Ebből a táblázatból a következő párkapcsolati és egyéni szintű mutatókat lehet kiszámolni (Kalmijn, 1998): (1) az etnikailag vegyes párkapcsolatok aránya az összes párkapcsolatban $(c+b) / N$; (2) az endogám párkapcsolatok aránya a roma párkapcsolatok körében (roma párkapcsolat: legalább az egyik fél roma): $(a)/(a+b+c)$, illetve (3) az exogám párkapcsolatok aránya a roma párkapcsolatok körében: $(c+b) / (a+b+c)$; (4) a roma férfiak hány százaléka (a/Rf) , illetve a roma nők hány százaléka (a/Rn) él endogám párkapcsolatban; (5) a roma férfiak hány százaléka (b/Rf) , illetve a roma nők hány százaléka (c/Rn) él exogám párkapcsolatban.

Ezeket az arányokat azonban lényegesen befolyásolja a csoportok létszáma és összetétele, ezért az elemzők az etnikai endogámia mérésére esélyhányadosokat (odds ratio) használnak, pontosabban ezek logaritmusát⁸, hogy a mutatókat függetlenítsék az adott csoportok méretétől (Kalmijn, 1998). A 6. táblázat jelöléseit használva így számoljuk az esélyhányadosot (6) a férfiak: $(a/b) / (c/d)$ és (7) a nők esetében $(a/c) / (b/d)$. Ez a két érték értelemszerűen megegyezik.

Az esélyhányados tehát tulajdonképpen két esélyt arányosít egymáshoz: annak az esélyét, hogy egy roma férfi roma nőt vegyen el, azzal szemben, hogy egy roma férfi nem roma nőt vesz el, és annak esélyét, hogy egy magyar férfi egy magyar nőt vegyen el, azzal szemben, mintha roma nőt venne le. Ez a hányados jelzi azt, hogy mekkora az esélye, hogy egy roma férfi egy roma nőt és ne más nemzetiségű nőt vegyen el. Ha ennek a hányadosnak az értéke 1-nél nagyobb, akkor nagyobb az endogámia a romák körében, mint a nem romáknál:

⁸ Az esélyhányadosoknak sok esetben a logaritmikusságukat ábrázolják, mert a nagy kiterjedésű, nagy skálátávolságú értékeket könnyebb így ábrázolni és áttekinteni.

minél nagyobb az érték, annál nagyobb az endogámia mértéke is. Amint már jeleztük, ez a mutató független a csoport méretétől.

A roma párkapcsolatok elemzéséhez első lépésében az 1990. és 2011. évi egyéni szintű népszámlálási adatbázisokból leválogattuk azokat a személyeket, akik a census idején házasságban vagy élettársi kapcsolatban éltek, és ismert volt a nemzetiségük. Majd ezen párkapcsolatok közül leválogattuk azokat, amelyekben legalább az egyik fél romának vallotta magát: 1990-ben 27 ezer, 2011-ben 28 ezer roma párkapcsolatot számoltunk össze (65 ezret, ha a 2011. évi census kibővített roma meghatározásával dolgozunk, tehát azokat tekintjük romának, akik első vagy második nemzetiségüket romának vallották). Legutolsó lépésben pedig tovább szűkítettük az elemzési adatbázist csak azokra a párkapcsolatokra, amelyekben a nők 30 évesek vagy annál fiatalabbak voltak.

ETNIKAI REPRODUKCIÓ MÉRÉSE

Az etnikai reprodukció populációs szinten akkor biztosított az etnikailag vegyes párkapcsolatokban, ha a gyermekek fele az apa, másik fele az anya nemzetiségét követi. Ekkor a vegyes párkapcsolatokon belül a veszteségek és nyereségek kiegyenlítенék egymást. Ez azonban általában nincs így, a nemzetiségek közötti státus- és presztízshierarchia, a társadalmi kontextus, a diszkrimináció befolyásolhatja, hogy – ha van választási lehetőség – milyen nemzetiségűnek vallják a szülők a gyermeküket. Ezt a különbséget, ami a demográfiai és etno-kulturális értelemben vett reprodukció közti eltérést fejezi ki, a vonatkozó vizsgálatok az intergenerációs asszimiláció indexeként értelmezik (Szilágyi, 2002). Minél nagyobb egy adott közösségen belül a szórványhelyzetben, illetve a vegyes házasságban élők aránya, annál inkább lecsökken az etno-kulturális reprodukció, illetve annál nagyobbak az ezt érintő kockázatok.

Az egy családban élő szülők és gyermekek demográfiai adatait, beleértve a nemzetiséget is, tartalmazzák a magyarországi népszámlálási adatok. Emellett rendelkezésünkre áll az egyének családban betöltött szerepéről szóló információ is: az illető férj/feleség, élettárs, gyermekét egyedül nevelő szülő, gyermek vagy felmenő rokon-e. Egyet nem tudunk a családban élő gyermekekről: azt, hogy a családban élő felnőttek/szülők vér szerinti vagy nevelt gyermeke. Ezért valamilyen módszerrel ki kell válogatni azokat a gyermekeket, akikről azt feltételezzük, hogy a családban élő szülők vér szerinti gyermekei. Első lépésben leválogattuk azokat a családokat, amelyekben van legalább egy *anya* – *gyermek kapcsolati diád* (apával vagy anélkül). Második lépésben a kiválasztott családok

körét tovább szűkítettük azokra az „anya-gyermek” típusú családokra, ahol a családban élő gyermekek 5 évesek vagy annál fiatalabbak. Az a feltételezésünk, hogy ezek az 5 évesnél fiatalabb gyermekek a családban élő nők saját élveszületett gyermekei. Ezek után rendelkezésünkre állt azon családok adatbázisa, amelyben ismerjük a nők/anyák és 5 évesnél fiatalabb gyermekeik nemzetiségét (ha a családban él, ismerjük a férj/élettárs nemzetiségét is). Ebből már ki tudjuk számolni a roma nemzetiségű nők összes (5 éves vagy fiatalabb) gyermekének a számát (ezt fogjuk biológiai reprodukciónak tekinteni), illetve a csak roma nemzetiségű gyermekeinek a számát (ezt fogjuk etnikai reprodukciónak tekinteni). Ebben az adatbázisban jelen vannak azok a családok is, ahol a nők/anyák nem roma nemzetiségűek, de a családban élő, 5 év alatti gyermekeket a szülők roma nemzetiségűnek jelölték, így az etnikai reprodukciós nyereségről is képet kaphatunk.⁹

A roma nemzetiségű nők etnikai reprodukcióját úgy számoljuk ki, hogy a roma nemzetiségű gyermekek számát viszonyítjuk a roma nők összes gyermekének a számához. A roma nemzetiségű gyermekek, ahogy említettük, nemcsak roma, hanem más nemzetiségű anyáktól is születhettek, így ezt is figyelembe tudjuk venni a számolásnál. Azaz:

$$ER_t = \frac{(R_{\ddot{o}gy_t} - R_{\eta R_{gy}} + nR_{P_{gy}})_t}{R_{\ddot{o}gy_t}} \quad (8)$$

ahol ER_t jelzi a „t” időpontban mért etnikai reprodukciós arányszámot, $R_{\ddot{o}gy_t}$ jelzi a roma nemzetiségű nők összes gyermekének számát „t” időpontban; $R_{\eta R_{gy}}$ jelzi a roma nemzetiségű nők nem roma nemzetiségű gyermekeinek számát t időpontban (azaz az etnikai veszteséget); és $nR_{P_{gy}}$ jelzi a nem roma nemzetiségű nők roma nemzetiségű gyermekeinek számát „t” időpontban (azaz az etnikai nyereséget).

⁹ Ők döntő többségben olyanok, akik apja roma nemzetiségűnek mondta magát.

EREDMÉNYEK

AZ ENDOGÁM PÁRKAPCSOLATOK PREVALENCIÁJA A ROMA NÉPESSÉG KÖRÉBEN

2011-ben a roma párkapcsolatok száma (amelyekben legalább az egyik fél roma nemzetiségű, és a nő 30 éves vagy annál fiatalabb) 22,6 ezer volt. Ez azt jelenti, hogy az összes párkapcsolat közül (amelyben a nő 30 éves vagy annál fiatalabb, összesen 204,5 ezer párkapcsolat) minden tizedik roma párkapcsolat (11%, 7. táblázat). Ha az időbeni összehasonlítás miatt a 2011. évi roma első nemzetiségű népességgel számolunk, akkor látható, hogy a roma párkapcsolatok aránya (ahol legalább az egyik fél első nemzetiségű roma, és a nő 30 éves vagy ennél fiatalabb), csaknem megkétszereződött, 2,7-ről 5,0%-ra növekedett 1990 és 2011 között (7. táblázat).

7. táblázat. A párkapcsolatok száma

	1990	2011(1) ^b	2011(2) ^c
Összes párkapcsolat	2.446.299	1.842.028	1.842.028
Roma párkapcsolat ^a	27.796	28.932	65.166
Roma párkapcsolat ^a , %	1,1%	1,6%	3,5%
Összes párkapcsolat, ahol a nő 30 éves vagy annál fiatalabb	461.737	204.524	204.524
Roma párkapcsolat ^a , ahol a nő 30 éves vagy annál fiatalabb	12.632	10.124	22.572
Roma párkapcsolat ^a , ahol a nő 30 éves vagy annál fiatalabb, %	2,7%	5,0%	11,0%

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

^a Legalább az egyik fél roma.

^b 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^c 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

2011-ben a roma nemzetiségű nők 85,2, a roma nemzetiségű férfiak 83,2%-a élt endogám párkapcsolatban (8. táblázat). 1990 és 2011 között mind a roma első nemzetiségű nők, mind a roma első nemzetiségű férfiak körében csökkent az endogám párkapcsolatban élők aránya: a nőknél 84,8-ről 83,2%-ra, a férfiaknál 86,5-ről 79,8%-ra. A férfiak körében olyan mértékű volt ez a csökkenés, hogy meg is fordította a nemek közötti eltéréseket, így 2011-re a roma férfiak körében alacsonyabb volt az endogám párkapcsolatban élők aránya, mint a roma nők körében. Az esélyhányadosok egyértelműen az endogámiaszűkülést jelzik 1990 és 2011 között: 3,2-ről 2,7-re csökkent az értéke (8. táblázat).

8. táblázat. Az endogám párkapcsolatok aránya a roma és nem roma nők* és férfiak körében és az endogám párkapcsolatok esélyhányadosa

Év	Nemzetiség	Endogám párkapcsolatban élők aránya, %		log(OR): endogám párkapcsolatok esélyhányadosa
		nők	férfiak	
1990	Roma	84,8	86,5	3,2
	Nem roma	99,7	99,6	
2011(1) ^a	Roma, első	83,2	79,8	2,7
	Nem roma	99,1	99,3	
2011(2) ^b	Roma, első / második	85,2	83,2	2,5
	Nem roma	98,2	98,5	

* A párkapcsolatban élő, 13–30 éves nők körében.

^a 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^b 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

A roma férfiak és nők 80–87%-a élt tehát endogám kapcsolatban az elmúlt 20 évben. Kérdés, hogyan alakulnak ezek az arányok, ha a felek életkorát vagy iskolai végzettségét is figyelembe vesszük? Nézzük először a párkapcsolatban élő nőket és férfiakat a nemzetiségük és életkoruk szerint (9. táblázat). A romák és a nem romák körében egyaránt magas azoknak az aránya, akiknek a párjuk velük hasonló nemzetiségű (82–100%). A fiatal roma férfiak és nők körében magasabb az endogám párkapcsolatok aránya 2011-ben, mint az idősebbeknél: míg a legfiatalabb roma nemzetiségű férfiak körében 85,1, addig a legidősebbeknél 73,8% az endogám kapcsolatban élők aránya. A roma nők körében ugyanezek az arányok rendre 89,9 és 83,9%. A nem romák körében éppen fordított a helyzet: ott a fiatalabbak körében alacsonyabb az endogám párkapcsolatban élők aránya mint az idősebbeknél. Ha csak a százalékos megoszlásokat nézzük, akkor tekinthetjük a fiatalkorú romák körében megjelenő magasabb arányokat egy reaktív identitási forma megjelenésének, míg a nem roma fiatalok körében a nyitottság egy formájának. Ha azonban a megbízhatóbb párkapcsolati esélyhányadosokat nézzük (lásd a 11. táblázatnál), akkor a legfiatalabb korcsoportban ennek értéke kissé alacsonyabb (2,0) mint az idősebb korcsoportban (2,1). Az etnikailag endogám kapcsolatban élők aránya – egy kivétellel – nemtől és nemzetiségtől függetlenül minden korcsoportban csökkent 1990 és 2011 között. A kivétel a 20 év alatti roma nők csoportja, mert körükben 1990 és 2011 között megnőtt az endogám kapcsolatban élők aránya (84,8-ről 87,5%-ra). Ha azonban az időbeni trendek megbízhatóbb mutatóját, az esélyhányadosokat (pontosabban ezek logaritmu-

9. táblázat. Az endogám párkapcsolatok aránya nemzetiség*, nem és életkori csoportok szerint

Nemzetiség, nem	Életkori csoportok	1990		2011(1) ^a		2011(2) ^b	
		N	%	N	%	N	%
Roma nők	13–20	2885	84,8	1913	87,5	4207	89,9
	21–30	8267	84,7	6450	81,9	15.044	83,9
	együtt	11.152	84,8	8363	83,2	19.251	85,2
Roma férfiak	13–20	1322	83,1	939	82,0	2004	85,1
	21–30	6975	86,9	5298	81,3	11.934	84,2
	31–40	2489	87,2	2208	76,9	5152	81,2
	40+	147	81,6	274	67,2	638	73,8
	együtt	10.933	86,5	8719	79,8	19.728	83,2
Nem roma nők	13–20	46.104	99,0	12.155	97,0	9861	93,3
	21–30	404.481	99,8	184.006	99,2	175.412	98,5
	együtt	450.585	99,7	196.161	99,1	185.273	98,2
Nem roma férfiak	13–20	9338	98,3	3784	97,7	2719	95,1
	21–30	270.580	99,6	92.035	99,2	85.399	98,3
	31–40	162.957	99,7	91.083	99,5	88.139	98,9
	40+	7929	99,0	8903	99,0	8539	97,4
	együtt	450.804	99,6	195.805	99,3	184.796	98,5

* A nem romák körében az endogám párkapcsolatban élők aránya értelemszerűen azt jelöli, hogy a párja sem roma.

^a 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^b 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

sát) nézzük, akkor egyértelmű, hogy az etnikai endogámia csökkent 1990 és 2011 között a 20 év alatti romák körében is, 2,5-ről 2,3-ra.

Iskolai végzettség szerint is elemeztük, hogyan alakul az endogám párkapcsolatban élő roma férfiak és nők aránya. A 10. táblázatból több összefüggés rajzolódik ki. Periódustól függetlenül a roma népesség esetében is igaz, hogy minél magasabb az iskolai végzettségük, annál alacsonyabb körökben azoknak az aránya, akik etnikailag endogám párkapcsolatban élnek. Míg a nem roma férfiak és nők esetében fordított az összefüggés: minél magasabb az iskolai végzettségük, annál magasabb arányban élnek etnikailag endogám kapcsolatban. Igaz, a roma nők körében nagyon alacsony a magasabb iskolai végzettségűek aránya, és ők nagy valószínűséggel inkább asszimilációs stratégiát is folytatnak. A nem romák körében ez az összefüggés nem olyan erős, mint a romáknál. Ugyanakkor nemek szerint is vannak különbségek, és ezek a nemek szerinti különbségek időben is

változtak. Míg 1990-ben minden egyes iskolai végzettségi csoportban a férfiaknál magasabb volt az endogám kapcsolatban élők aránya, mint a hasonló iskolai végzettségű nőknél, addig 2011-re ez az összefüggés megfordult, és azt látjuk, hogy iskolai végzettségüktől függetlenül a 30 éves és fiatalabb roma nők magasabb arányban élnek endogám kapcsolatban, mint a roma férfiak.

10. táblázat. Az endogám párkapcsolatok aránya a különböző iskolai végzettségű, roma párkapcsolatban élő nők és férfiak körében*

Nemzetiség, nem	Iskolai végzettség	1990		2011(1) ^a		2011(2) ^b	
		N	%	N	%	N	%
Roma nők	max. 8 általános	10.522	85,5	6953	85,8	15.689	88,7
	szakmunkás	338	69,5	869	72,4	2139	73,0
	min. érettségi	81	51,9	471	63,7	1295	62,4
	együtt	10.941	84,8	8293	83,1	19.123	85,2
Roma férfiak	max. 8 általános	9482	87,9	6786	83,1	15.179	86,1
	szakmunkás	1151	76,2	1506	70,0	3562	75,2
	min. érettségi	102	62,7	356	56,7	860	62,4
	együtt	10.735	86,4	8648	79,7	19.601	83,1
Nem roma nők	max. 8 általános	136.868	99,1	38.787	97,0	30.051	93,2
	szakmunkás	122.841	99,9	33.736	99,1	32.466	98,1
	min. érettségi	190.382	100,0	123.490	99,8	122.666	99,5
	együtt	450.091	99,7	196.013	99,1	185.183	98,2
Nem roma férfiak	max. 8 általános	98.438	98,8	38.158	97,9	29.765	95,3
	szakmunkás	211.068	99,8	65.056	99,3	63.000	98,3
	min. érettségi	140.791	99,9	92.444	99,9	91.940	99,6
	együtt	450.297	99,6	195.658	99,3	184.705	98,5

* A nők életkora: 16–30 év, férfiak életkora 16 éves és annál idősebb.

^a 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^b 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

Ezek a százalékos értékek egyszerű és informatív áttekintést nyújtanak arról, hogy a roma és nem roma nemzetiségű férfiak és nők milyen arányban választanak hasonló vagy különböző nemzetiségű partnert, de azt nem tudják jelezni, hogy milyen erősségű az etnikai endogámia az adott csoport körében. Nem tekinthetünk el attól a sem, hogy az adott nemi és iskolázottsági csoportok létszáma lényegesen eltér 1990 és 2011, illetve a romák és nem romák között. A két

időpont között nagymértékben átalakult a két népesség nemzetiségi, életkori és iskolázottság szerinti összetétele. Ezeknek a tényezőknek a kiküszöbölése érdekében a házassági táblákból szokásos számítások szerint (lásd e tanulmány módszertani fejezetét, valamint Kalmijn, 1998; Bukodi, 2001) *párkapcsolati esélyhányadosokat* számolunk egy-egy nemzetiségen, illetve iskolai végzettségi csoporton (és életkori csoportokon) belül és ezeket hasonlítjuk össze időben. A 11. táblázat B-paneljében bemutatott etnikai esélyhányadosok az egyes iskolai végzettségű csoportokban azt jelzik, hogy míg 1990-ben a szakmunkás végzettségűek csoportján belül volt a legmagasabb az etnikai endogámia, addig 2011-ben a legalább érettségizettek körében. Ez összefügghet az iskolai expanzióval, hiszen ha 1990-ben megemelkedett a szakmunkás végzettségűek száma, akkor az ilyen végzettségű férfiak (mind a romák, mind a nem romák) könnyebben találtak maguknak szintén szakmunkás végzettségű párt, 2011-re megnövekedhetett a legalább érettségizett férfiak és nők száma, azaz a roma (és a nem roma) érettségizett férfiak könnyebben találhattak roma érettségizett társat maguknak. Minden iskolai végzettségi csoportban, de elsősorban a szakmunkás végzettségűeknél csökkent az etnikai endogámia értéke 1990 és 2011 között.

11. táblázat. A nemzetiség szerint endogám párkapcsolatok esélyhányadosa ($\log(OR)$) életkori csoportok és iskolai végzettség szerint

A	1990	2011(1) ^b	2011(2) ^c	B ^a	1990	2011(1) ^b	2011(2) ^c
15–20 évesek	2,5	2,3	2,0	Max. 8 általános	2,6	2,3	2,0
21–30 évesek	2,4	2,8	2,1	Szakmunkás	3,4	2,5	2,2
				Min. érettségi	3,2	3,0	2,6

^a B-panelnél a nők életkora: 16–30 év, a férfiaké 16 év és annál idősebb.

^b 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^c 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

ROMA ÉS NEM ROMA VEGYES PÁRKAPCSOLATOK ELTERJEDTSÉGE ÉS AZ AZOKAT VALÓSZÍNŰSÍTŐ TÉNYEZŐK

Az előző fejezetben azon párkapcsolatokat tekintettük át, amelyekben a felek azonos nemzetiségűek voltak. Ebben a részben a vegyes párkapcsolatok és a vegyes párkapcsolatban élők arányát tekintjük át.

2011-ben az összes párkapcsolat 3, míg a roma párkapcsolatok 27,3%-a volt roma – nem roma vegyes párkapcsolat (12. táblázat). A roma férfiak magasabb arányban éltek vegyes párkapcsolatban, mint a roma nők (16,8, illetve 14,8%). Az 1990 és 2011 közötti változást elemezve (és az időbeni összehasonlíthatóság miatt 2011-ben a szűkebb, roma első nemzetiségű népesség körében számolva) az előző fejezetben bemutatottakkal összecsengő eredményeket kaptunk: a vegyes párkapcsolatok aránya az elmúlt 20 évben 25,2-ről 31,3%-ra növekedett. Mind a roma férfiak, mind a roma nők körében növekedett a nem roma nemzetiségű társal élők aránya, de míg a roma nők körében alig 1,6 százalékponttal, addig a roma férfiak körében 6,7 százalékponttal. A roma férfiak körében elsősorban a szakmunkások (24-ről 30%-ra) és érettségizettek (37-ről 43%-ra) körében növekedett ez az arány.¹⁰

12. táblázat. Az etnikailag vegyes párkapcsolatok száma és aránya az összes, illetve a roma párkapcsolatok körében (ahol a nő életkora <= 30 év), és az ilyen párkapcsolatban élő férfiak és nők aránya

	1990	2011(1) ^b	2011(2) ^c
Összes párkapcsolat száma, N	461.737	204.525	204.525
Roma párkapcsolatok ^a száma, N	12.632	10.125	22.573
Roma - nem roma vegyes párkapcsolatok száma, N	3179	3166	6165
Roma-nem roma vegyes párkapcsolatok aránya az összes párkapcsolat körében, %	0,7	1,6	3,0
Roma-nem roma vegyes párkapcsolatok aránya a roma párkapcsolatok körében, %	25,2	31,3	27,3
Roma férfiak, vegyes párkapcsolatban, %	13,5	20,2	16,8
Roma nők, vegyes párkapcsolatban, %	15,2	16,8	14,8
Nem roma férfiak, vegyes párkapcsolatban, %	0,4	0,7	1,5
Nem roma nők, vegyes párkapcsolatban, %	0,3	0,9	1,8

^a Roma párkapcsolat = legalább az egyik fél roma nemzetiségű.

^b 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli.

^c 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

Milyen társadalmi tényezők valószínűsítik, hogy egy roma férfi egy nem roma nőt válasszon párjává, illetve hogy egy nem roma férfi egy roma nővel alakítson ki párkapcsolatot? Ezt ellenőriztük logisztikus regressziós elemzé-

¹⁰ Lásd a 10. táblázat adatait.

sekkel a 1990. és a 2011. évi népszámlálási adatok segítségével. A 12. táblázat „A” paneljében bemutatott regressziós modellel azt vizsgáltuk, hogy milyen tényezők növelik, illetve csökkentik annak az esélyét, hogy egy roma férfi nem roma nővel éljen párkapcsolatban, ahhoz képest, mint ha roma nővel élne. És hasonlóan, a „B” panelben bemutatott regressziós modellel összehasonlítottuk a nem roma és roma férfival párkapcsolatban élő roma nőket. A logisztikus regresszió első modellje tartalmazza a felek demográfiai, párkapcsolati jellemzőit, illetve a népszámláláskori lakóhelyet jellemző területi változókat, a településtípust (város vagy falu), a megyét, illetve a romák településenként súlyozott arányát.¹¹ A második modellben vontuk be a férfi és a nő iskolai végzettségének interakciós hatását, azt feltételezve, hogy ezek együttes hatása is szignifikáns lehet a vegyes párkapcsolat választásának esélyére. A második modell azonban nem javított a modell illeszkedésén, és az interakciós változó hatása sem volt szignifikáns, ami azt jelenti, hogy mind a férfi, mind a nő iskolai végzettségének önálló befolyása van arra, hogy eltérő nemzetiségű féllel él-e párkapcsolatban vagy nem. Így a végső elemzésben elhagytuk az interakciós hatásokat, és csak a főhatásokat elemeztük (12. táblázat).

Roma férfi és nem roma nő párkapcsolata

1990-ben egy roma férfi nagyobb eséllyel élt nem roma nővel, ha szakmunkás végzettségű volt, ha a párjának is legalább szakmunkás végzettsége volt, ha élettársi kapcsolatban éltek, városban, Baranya, Békés, Csongrád, Tolna vagy Vas megyében, és ha lakóhelyükön a romák településen belüli koncentrálttsága alacsony volt. 2011-ben ugyanezeket az összefüggéseket mértük: nagyobb esélye volt egy roma férfinak a vegyes párkapcsolatra, ha idősebb volt, ha legalább szakmunkás végzettségű volt, ha a párja is legalább szakmunkás végzettségű, illetve ha a lakhelyük Baranya, Békés, Hajdú-Bihar, Pest, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém megyében található, és ha lakóhelyükön a romák koncentrálttsága alacsony volt. A párkapcsolat típusa és a lakóhely település típusa nem volt szig-

¹¹ Pontosabban a számlálókörzetek *súlyozott roma számarányát számoltuk ki településenként* úgy, hogy minden egyes számlálókörzeten belül az ott élő romák lélekszámát szoroztuk a számlálókörzeten belüli százalékaránnyal, majd a szorzatok összegét egy településen belül elosztottuk a település lélekszámával (Szilágyi, 2002; Kiss, 2016). A számlálókörzet nem a legideálisabb területi egység, ennél sokkal pontosabb becslést adna a lakótömbönkénti összegzés, de mivel a számlálókörzet volt az a legkisebb területi egység, amely mind az 1990-es, mind a 2011-es adatbázisban elérhető, így ezt használtuk. Ez a *súlyozott települési arány* változó tulajdonképpen a romák településen belüli (számlálókörzetenkénti) területi koncentrációját tartja kontroll alatt.

nifikáns ebben az összefüggésben. 1990 és 2011 között a férfi életkori, illetve a romák területi koncentráltóságának a hatása erősödött. Csökkent azonban mind a nők, mind a férfiak iskolai végzettségének a hatása, és ahogy jeleztük, teljesen eltűnt a párkapcsolat típusának (házasság vagy élettársi kapcsolat) és a lakóhely településtípusának (város vagy község, falu) hatása. Míg 1990-ben a szakmunkás végzettségű roma férfiak körében a vegyes párkapcsolat esélye 1,8-szeres volt az alapfokú végzettségűekhez képest, addig 2011-ben 1,5-szeres. A roma férfiak nem roma partnerei körében (azaz a nem roma szakmunkás nők körében) az esélyhányados értéke 4,3-ról 1,9-re csökkent 1990 és 2011 között. A területi hatások számunkra nem egyértelműek, még úgy sem, hogy kontroll alatt tartottuk a romák területi koncentrációját és a lakóhelyük településtípusát. Vannak olyan megyék, ahol Budapesthez képest (Budapesten a roma és nem roma vegyes párkapcsolatok aránya 38,6% volt 1990-ben és 53,1% 2011-ben)¹² következetesen nagyobb az esélye a roma férfi és nem roma nő párkapcsolatának: Baranya, Csongrád és Vas megyében, míg konzekvensen kisebb az esélye az ilyen párkapcsolatnak Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (továbbá Szabolcs-Szatmár-Beregben 2011-ben). Valószínű, hogy jobban értelmezhető összefüggéseket kapnánk, ha kistérségi/járási szintű adatokon végeznénk az elemzéseket, mert a megyei szintű adatok sok eltérő összefüggést fedhetnek el.

A Nagelkerke-mutatóval mért illeszkedés „jósága” 17,4 és 17,3% 1990-ben és 2011-ben, a helyesen besorolt esetek aránya pedig rendre 10,2 és 16,8%. Ezek a nem túl magas illeszkedési mutatók jól jelzik: elsősorban nem az általunk vizsgált tényezők befolyásolják azt, hogy egy roma férfi párkapcsolatba lép-e egy nem roma nővel, mivel sok más olyan egyéni és strukturális szempont jöhet még számításba, amiket ezekkel a modellekkel nem tudtunk lefedni.

Roma nő és nem roma férfi párkapcsolata

A roma nők vegyes párkapcsolatát valószínűsítő tényezők nem térnek el lényegesen azoktól, amelyek a roma férfiak vegyes párkapcsolatát valószínűsítik, 1990-ben nagyobb valószínűséggel élt egy roma nő nem roma férfival, ha a férfi idősebb és legalább szakmunkás végzettségű volt, és ha a roma nő is legalább szakmunkás végzettséggel rendelkezett, ha élettársi kapcsolatban éltek, illetve ha a lakóhelyük Baranya, Somogy, Tolna, Vas, Veszprém, Békés, Hajdú-Bihar és Pest megyében található, és ha a romák területi koncentráltósága alacsony volt.

---

¹² 1990: átlag 0,39, szórás 0,49, n=752; 2011: átlag 0,53, szórás 0,50, n=525.

2011-ben ehhez hasonlóan a roma nő nagyobb valószínűséggel élt nem roma férfival, ha az idősebb és képzettebb (legalább szakmunkás végzettsége) volt, ha a roma nő is legalább szakmunkás végzettséggel rendelkezett, és ha a romák településen belüli koncentrátsága alacsony volt. 1990 és 2011 között csökkent a férfiéletkor szerepe. 1990-ben, nemzetiségüktől függetlenül a 20 évnél fiatalabb nők nagyobb eséllyel éltek vegyes párkapcsolatban, mint a 21–30 évesek. Minél magasabb a felek iskolai végzettsége, annál nagyobb a valószínűsége, hogy egy roma nő vegyes párkapcsolatban éljen. 1990 és 2011 között csökkent az iskolai végzettség szerepe itt is; 2011-re eltűnt a párkapcsolat és a lakóhely településtípusának hatása is, ezek a tényezők már nem játszottak szerepet abban, hogy egy roma nő egy nem roma férfit válasszon társául. 1990-ben még számított a párkapcsolat típusa: az élettársi kapcsolatban élő roma nők között 1,2-szer, a roma férfiak körében pedig 1,3-szer nagyobb eséllyel találunk vegyes párokat, mint a házasságban élők között. Elképzelhető, hogy a roma–nem roma vegyes párok azért is preferálták még az 1990-es években az élettársi kapcsolatot a házassággal szemben, mert a házasságkötés egy olyan családi esemény volt, amelyre az egész rokonság, szomszédság hivatalos volt, és lehetett attól tartani, hogy feszültségeket kelthet a két család és a tágabb rokonság találkozása. Továbbá ezek a párok a párkapcsolati életútjuknak még az elején is lehettek, és ha élettársi kapcsolatba is léptek egy eltérő nemzetiségű féllel, az még a házasságra lépés előtt felbomolhatott.

Összehasonlítva a kétféle vegyes párkapcsolatban a felek nemzetiségét, iskolai végzettségét és ezek hatását a vegyes kapcsolat kialakításának esélyére, úgy tűnik, hogy a *nem roma félnek*, legyen az nő (A-panel) vagy férfi (B-panel) az iskolai végzettsége erőteljesebb hatással van erre a választásra. A megyei/területi hatás láthatóan különbözik nemcsak a vegyes házasság típusa szerint (azaz a kisebbségi fél neme szerint), hanem a két vizsgált népszámlálási évben is. Ezek az eltérések összefügghetnek azzal, hogy megváltozott az egyes megyékben a különböző típusú roma vegyes párkapcsolatok aránya, illetve Budapesten, a referenciakategóriában 1990 és 2011 között lényegesen megemelkedett, 16,8-ról 28,8%-ra a roma nők vegyes házasságának az aránya az összes roma párkapcsolaton belül. A roma nők vegyes párkapcsolatát magyarázó modellek „illeszkedése” is alacsonyabb, mint a roma férfiak párkapcsolatát vizsgáló modellek esetében, azaz az ilyen típusú párkapcsolatoknál még nagyobb hangsúlya lehet más, itt nem elemzett tényezőknek, amelyek szintén összefügghetnek a roma nők lakóhelyének területi elhelyezkedésével.

13. táblázat. Az etnikailag vegyes párkapcsolatot valószínűsítő tényezők, a logisztikus regressziós modellek eredményei, exp(B)

	A) Roma férfi és nem roma nő		B) Roma nő és nem roma férfi	
	1990	2011(1) ^a	1990	2011(1) ^a
Férfi életkora (ref.: 13–20 év)				
21–30 év	0,847*	0,896	1,126	1,194
31–40 év	0,863	1,066	1,616***	1,583**
41 éves és annál idősebb	1,225	1,561**	4,255***	2,399***
Nő életkora (ref.: 13–20 év)				
21–30 év	0,670***	0,920	0,772***	1,060
Férfi iskolai végzettsége (ref.: legfeljebb 8 általános)				
Szaktunskáképző	1,755***	1,484***	2,927***	2,318***
Legalább érettségi	1,348	1,753***	5,636***	2,814***
Nő iskolai végzettsége (ref.: legfeljebb 8 általános)				
Szaktunskáképző	4,298***	1,932***	1,650***	1,513***
Legalább érettségi	14,435***	3,356***	2,708***	1,728***
Párkapcsolati típus (ref.: házasság)				
Élettársi kapcsolat	1,288***	1,106	1,202**	1,030
Lakóhely településtípusa (ref.: község, falu)				
Város	1,156**	1,025	1,004	1,007
Romák súlyozott település aránya	0,070***	0,118***	0,162***	0,149***
Megye (ref.: Budapest)				
Baranya	1,533**	1,874**	2,875***	1,345
Bács-Kiskun	0,924	0,983	1,397*	0,609**
Békés	1,749**	1,033	1,544**	0,690*
Borsod-Abaúj-Zemplén	0,690**	0,737**	0,864	0,458***
Csongrád	1,677**	1,743**	1,476*	0,987
Fejér	0,952	2,004**	1,162	0,991
Győr-Moson-Sopron	0,860	1,829**	1,154	0,809
Hajdú-Bihar	1,124	1,042	1,492**	0,614**
Heves	0,906	0,872	0,887	0,481***

Megjegyzés: *** p=0,000; **p=0,05; *p=0,10.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

A 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

13. táblázat. Az etnikailag vegyes párkapcsolatot valószínűsítő tényezők, a logisztikus regressziós modellek eredményei, $\exp(B)$, 1990, 2011 (folytatás)

	A) Roma férfi és nem roma nő		B) Roma nő és nem roma férfi	
	1990	2011(1) ^a	1990	2011(1) ^a
Komárom-Esztergom	1,233	2,087**	1,267	1,208
Nógrád	1,179	1,450**	1,126	0,924
Pest	1,241	1,234	1,493**	0,801
Somogy	0,886	1,505**	1,549**	1,040
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1,059	0,663**	1,219	0,436***
Jász-Nagykun-Szolnok	0,927	0,816	1,283	0,508***
Tolna	1,679**	1,104	,762**	0,906
Vas	1,794*	4,348***	2,256**	1,492
Veszprém	1,163	1,564*	2,376***	1,087
Zala	1,069	1,636**	1,425*	0,854
Konstans	0,345	0,359	0,176	0,281
Nagelkerke R ²	0,174	0,173	0,146	0,171
Helyesen besorolt esetek aránya	10,2%	16,8%	8,5%	12,7%

Megjegyzés: *** p=0,000; **p=0,05, *p=0,10.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

A 2011(1) az első nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

ETNIKAI REPRODUKCIÓ A ROMA NŐK KÖRÉBEN

A 14. táblázatban összefoglaltuk a családban élő, 5 éves és annál fiatalabb gyermekek megoszlását szüleik valós párkapcsolati helyzete és nemzetisége szerint.¹³ 2011-ben a roma endogám párkapcsolatokban élő gyermekek 98,5%-át vallották romának a szüleik. A nem roma párok körében a gyermekek 0,2%-át roma nemzetiségűnek jelölték a szüleik. Ha az időbeni összehasonlítás miatt csak azokat a roma szülőket és gyermekeiket tekintjük, akik 2011-ben az első nemzetiségüket jelölték meg romaként, akkor ez az arány 96,2-ről 91,5%-ra csökkent 1990 és 2011 között.

¹³ Az összes 5 éves és annál fiatalabb gyermek száma a népszámlálási adatbázisok szerint 1990-ben 675.932, míg 2011-ben 575.388 fő volt (Népszámlálás, 1990, 2011, saját számítás). A 14. táblázatban csak az ismert nemzetiségű szülők gyermekeinek megoszlása látható.

14. táblázat. Az 5 éves vagy annál fiatalabb roma és nem roma gyermekek megoszlása a szülők nemzetisége* és valós párkapcsolati helyzete szerint

Gyermekek nemzetisége	Roma anya és roma apa	Vegyes párkapcsolat			Egyedülálló anya		Nem roma párok	Együtt
		együtt	roma anya	roma apa	roma	nem roma		
1990								
Roma	96,2%	39,2%	46,4%	31,1%	90,0%	0,2%	0,0%	2,9%
Nem roma	3,8%	60,8%	53,6%	68,9%	10,0%	99,8%	100,0%	97,1%
N	14.973	3873	2057	1816	3913	81.189	571.984	675.932
2011(1)^a								
Roma	91,5%	27,8%	36,6%	20,7%	79,5%	0,3%	0,1%	3,2%
Nem roma	8,1%	67,4%	57,9%	75,1%	16,0%	93,9%	96,4%	93,0%
Nincs válasz	0,4%	4,8%	5,5%	4,2%	4,5%	5,9%	3,5%	3,8%
N	12.339	4958	2212	2746	2606	58.084	395.217	473.255
2011(2)^b								
Roma	98,5%	38,4%	45,2%	32,7%	84,7%	0,6%	0,2%	8,0%
Nem roma	1,2%	57,0%	49,9%	63,0%	11,4%	93,4%	96,2%	88,3%
Nincs válasz	0,3%	4,6%	4,9%	4,3%	3,9%	6,0%	3,7%	3,8%
N	28.759	9105	4167	4938	5991	54.699	374.701	473.255
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)

*Csak az ismert nemzetiségű szülők körében.

^a 2011(1) az első nemzetiségű roma szülőt és gyermeket jelöli.

^b 2011(2) az első és második nemzetiségű roma szülőt és gyermeket jelöli. Saját számítás.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás.

A 14. táblázat 3., 4. és 5. oszlopai tartalmazzák a roma és nem roma vegyes párkapcsolatokban élő szülők 5 éves és annál fiatalabb gyermekei megoszlását a gyermekek (roma és nem roma) nemzetisége szerint. 2011-ben az ilyen párkapcsolatokban a gyermekek többségét, 57%-át nem romának identifikálták a szülők, és csak 38,4%-ukat vallották romának (3. oszlop). A roma első nemzetiségű gyermekek aránya pedig lényegesen 39,2-ről 27,8%-ra csökkent 1990 és 2011 között. Ezen első nemzetiségű roma gyermekek körülbelül fele olyan, akiknek csak egy nemzetiséget (501 fő; 52,7%), a többieknél a második pozíción más nemzetiséget is megjelöltek a szülők.¹⁴

¹⁴ Azaz 2011-ben az összes, vegyes párkapcsolatban élő 5 éves vagy annál fiatalabb gyermek (n=9105) 5,5%-a egy nemzetiségű roma, 32,8%-a vegyes nemzetiségű, 57%-a nem roma nemzetiségű. A nem roma nemzetiségű gyermekek is lehetnek többes identitásúak, például magyar és szlovák, de a lényeg, hogy se az első, se a második helyen nem említették a roma nemzetiséget.

A 14. táblázat adataiból több összefüggés is levezethető. Először is nézzük a szülők neme szerinti különbségeket. Ha az anya roma nemzetiségű, akkor a gyermekek nagyobb arányban lesznek roma nemzetiségűek, mint amikor az apa roma: 1990-ben a roma anyák gyermekeinek 46,4, míg a roma apák gyermekeinek csak a 31,1%-a lett romaként identifikálva; 2011-ben a 36,6, és 20,7%-a (illetve 45,2 és 32,7%-a, ha a roma első és második nemzetiséggel számolunk). Az anya meghatározó szerepe a nem romáknál is egyértelmű, mert a gyermekek körében is magasabb a nem roma gyermekek aránya, mint a nem roma apák gyermekeinél. 1990-ben a nem roma anyák a gyermekek 68,9, míg a nem roma apák a gyermekek 53,6%-át vallották nem romának. 2011-ben ezek az arányok rendre 75,1 és 57,9% voltak. Tehát a gyermek nemzetiségének választásánál az anya nemzetisége a meghatározóbb.¹⁵ A roma és nem roma vegyes párkapcsolatokban az e táblázat adatai alapján kiszámolt roma etnikai reprodukciós arányszámok értéke 84,5% 1990-ben és 73,2% 2011-ben (illetve 84,1% 2011-ben, ha a kiterjesztett roma definícióval dolgozunk).¹⁶

Az is érdekes kérdés, hogy a szülők választása összefügg-e az iskolai végzettségükkel: hogyan döntenek a *magasabb iskolai végzettségű* roma anyák és apák, amikor gyermekeik nemzetiségét meghatározzák, az asszimilációs hipotézist követve inkább nem romának, vagy a tudatossági/versengési hipotézist követve inkább romának vallják őket? Ezt a 2011-es adatokon néztük meg a kiterjesztett roma definícióval dolgozva. A 14. táblázatból azt a következtetést vontuk le, hogy ha a vegyes párkapcsolatban az anya a roma nemzetiségű fél, akkor a gyermek is nagyobb valószínűséggel lesz az, de az 1. ábra adatai azt jelzik, hogy a roma nemzetiségűnek vallott gyermekek aránya függ a szülők nemének, nemzetiségének és iskolai végzettségének kombinációjától. Minél magasabb a roma fél iskolai végzettsége, annál kisebb valószínűséggel regisztrálja a gyermekét romának. Például, míg a legfeljebb alacsony (8 általános iskola) végzettséggel rendelkező roma anyák a gyermekek 49,5, addig a legalább érettségizettek a gyermekek 31,5%-át regisztrálták romának. Az alacsony végzettségű roma apák gyermekeinek 36,5, míg a legalább érettségizett roma apák gyermekeinek 19,2%-a lesz roma nemzetiségű.

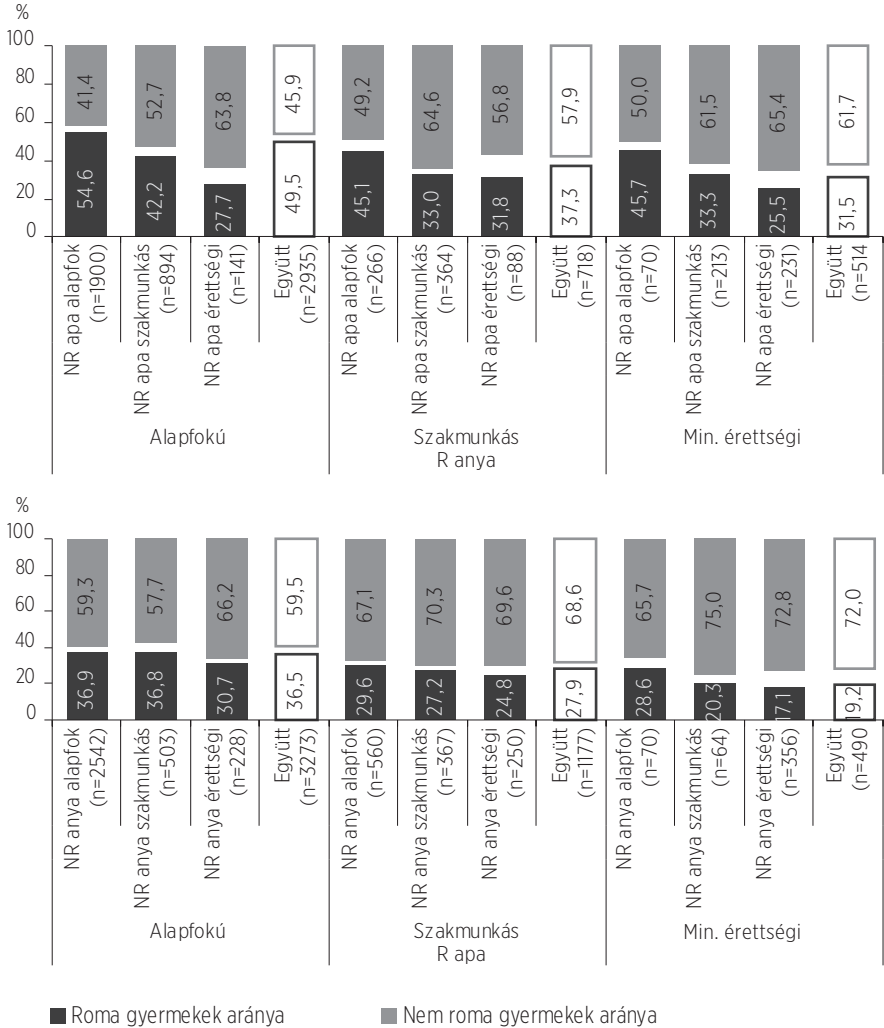
Az a vegyes párkapcsolatokban élő, magas iskolai végzettségű roma anyák és apák az asszimilációs hipotézisnek megfelelően nem romának vallják gyermekeiket. Azoknak a képzett (legalább érettségizett) roma férfiaknak volt legmagya-

¹⁵ Ez az összefüggés még erőteljesebb, ha csak azokat az anyákat és apákat nézzük, akik csak roma (egyetlen) identitásúak: a csak roma anyák gyermekeinek 29,6%-a csak roma, a csak roma apák gyermekeinek pedig 16,6%-a csak roma.

¹⁶ Lásd a (8) képletet.

sabb arányban nem roma gyermekük, akiknek nem roma párjuk náluk alacsonyabb (szakmunkás) iskolai végzettséggel rendelkezett, hasonlóan az Egyesült Államokban élő fekete férfi/fehér nő vegyes párkapcsolatokhoz.

1. ábra: Az 5 éves vagy annál fiatalabb roma (R)* és nem roma (NR) gyermekek megoszlása a szülők nemzetisége és iskolai végzettsége szerint, 2011

Forrás: Népszámlálás 2011.

Megjegyzés: * Roma nemzetiségű az, aki első vagy második helyen vallotta magát vagy gyermekét romának. Saját számítás.

Végül egy utolsó lépésben azt is megnéztük, hogy milyen gyermeki, szülői és környezeti tényezők állnak kapcsolatban azzal, hogy egy vegyes párkapcsolatban élő szülői pár gyermekét *nem roma nemzetiségűnek* regisztrálja: azaz az etnikailag vegyes párkapcsolatokban mikor történik a kisebbség részéről etnikai veszteség. A logisztikus regressziós elemzés függő változója a gyermek nemzetisége: 1: ha nem roma; 0: ha roma.¹⁷ A magyarázó változók közé soroltuk mind a gyermek fő demográfiai jellemzőit (nem, életkor), mind a szülőkéit: nemzetiség, korcsoport, iskolai végzettség, párkapcsolati helyzet, illetve annak a lakókörnyezetnek a területi jellemzőit, ahol a család a népszámlálás idején élt (ami nem feltétlenül azonos azzal a területtel, ahol a gyermekek születtek; de az identitás-választás nem születéskor, hanem a kérdezés időpontjában történt, azaz a népszámláláskori lakóhelyen). Ezt az elemzést a 2011. évi népszámlálás adatain végeztük el, és azokat a gyermekeket tekintettük romának, akiknek akár első, akár második nemzetiségük roma volt, és azokat nem romának, akiknek egyik nemzetiségük sem volt roma.

Az egyre bővülő regressziós modellek Nagelkerke-mutatóval mért „magyarázó ereje” nem túl magas, de szignifikáns: a legtöbb változót tartalmazó modell esetében 10,2%; a modellek pedig az esetek 60%-át helyesen sorolják be a regressziós becslések során. Interakciós hatásokat is ellenőriztünk, mind a szülők nemzetisége és iskolai végzettsége, mind a két szülő iskolai végzettsége között, de se a modell magyarázóerejét nem növelték ezek az interakciós hatások, se szignifikáns összefüggésben nem voltak a magyarázott változóval, így végső elemzéseinkben elhagytuk ezeket. Most nézzük az eredményeket (15. táblázat).

A szülők a gyermekeik nemétől és életkorától függetlenül nevezték őket romának vagy nem romának a census idején. A szülők nemzetisége már szignifikánsan összefügg a gyermek identitásának megjelölésével: a vegyes nemzetiségű anyák 62%-kal nagyobb valószínűséggel nevezték gyermekeiket nem romának, mint a csak roma nemzetiségű anyák, a nem roma anyák pedig 2,5-szer nagyobb eséllyel. A vegyes nemzetiségű apák pedig 16%-kal nagyobb valószínűséggel nevezték gyermekeiket nem romának, mint a csak roma nemzetiségűek. A modellek bővítése során az anya nemzetiségének hatása mindvégig megmarad, az apáé csökken, és a legvégső modellben már nem is bizonyul szignifikáns erőjűnek. A szülők itt vizsgált demográfiai jellemzői közül az életkori csoportnak nem, inkább az iskolai végzettségnek volt hatása a választásra. A roma vegyes párkapcsolatokban

¹⁷ Az elemzéseket lefuttattuk az összes, vegyes párkapcsolatban élő 5 éves vagy annál fiatalabb gyermekek esetében, illetve úgy is, hogy random módon családonként kiválasztottunk egy-egy gyereket (hiszen az egy családban élő összes 5 éves és fiatalabb gyermek ugyanazon a szülőpárhoz tartozik), de az eredmények és az összefüggések nem változtak. Eredményeinket ellenőriztünk úgy is, hogy először az apa, majd utána az anya nemzetiségét vontuk be; illetve úgy is, hogy változtattuk a referenciakategóriákat: a következtetéseink akkor sem változtak.

élő, legalább érettségizett nők (nemzetiségtől függetlenül) 30,3%-kal, míg a szakmunkás végzettségűek 16,6%-kal nagyobb valószínűséggel nevezték gyermeküket nem romának, mint az alapfokú végzettségűek. A férfiak esetében ugyanezek az értékek még magasabbak: az érettségizett férfiak 2,21-szor nagyobb eséllyel, a szakmunkások pedig 1,59-szor nagyobb eséllyel tettek ugyanígy.

Az, hogy a felek házasságban vagy élettársi kapcsolatban éltek együtt, nem befolyásolta választásukat, a bevont területi változók azonban igen. Minél koncentráltabban élnek a szülők lakóhelyén a romák, annál kisebb eséllyel nevezték gyermeküket nem romának. Illetve, akkor is kisebb eséllyel tették ezt, ha községekben, falvakon éltek, és nem városban. A legtöbb megyében szignifikánsan magasabb valószínűséggel tartották gyermeküket nem romának, mint romának a vegyes párcapcsolatban élő szülők. Budapesthez képest legnagyobb eséllyel tették ezt Zala (2,056), Vas (2,017) és Somogy (1,936) megyében.

15. táblázat. A nem roma nemzetiségű gyermek regisztrálását valószínűsítő tényezők, logisztikus regresszió, $\exp(B)$, 2011

2011(2) ^a	Nem roma gyermekek aránya, %	Model1	Model2	Model 3	Model4	Model5
Gyermek neme (ref.: fiú)	56,5					
Lány	57,5	1,040	1,038	1,039	1,023	1,025
Gyermek életkora (0–5 év)		1,009	1,009	1,009	1,013	1,015
Anya nemzetisége (ref.: csak roma)	39,3					
Anya vegyes nemzetiségű	53,0		1,619***	1,619***	1,539***	1,406***
Anya nem roma	62,9		2,532***	2,252***	2,306***	2,263***
Apa nemzetisége (ref.: csak roma)	58,7					
Apa vegyes nemzetiségű	64,1			1,163**	1,138*	1,079
Férfi életkora (ref.: 13–20 év)	60,2					
21–39 év	58,5				0,888	0,859
40–59 év	50,9				0,773	0,726*
Nő életkora (ref.: 13–20 év)	56,4					
21–39 év	58,1				0,917	0,892
40–59 év	47,7				0,750*	0,735**
Férfi iskolai végzettsége (ref.: legfeljebb 8 általános)	52,6					
Szakmunkásképző	62,1				1,591***	1,471***
Legalább érettségi	67,9				2,217***	2,064***

Megjegyzés: *** $p=0,000$; ** $p=0,05$, * $p=0,10$.

^a A 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: Népszámlálás 2011.

15. táblázat. A nem roma nemzetiségű gyermek regisztrálását valószínűsítő tényezők, a logisztikus regressziós modellek eredményei, exp(B), 1990, 2011 (folytatás)

2011(2) ^a	Nem roma gyermekek aránya, %	Mode1	Model2	Model 3	Mode4	Model5
Nő iskolai végzettsége (ref.: legfeljebb 8 általános)	53,6					
Szakkunaképző	61,3				1,166**	1,100
Legalább érettségi	66,8				1,309***	1,229**
Párkapcsolati típus (ref.: házasság)	59,8					
Élettársi kapcsolat	60,5				1,043	1,042
Lakóhely településtípusa (ref.: város)	58,6					
Község, falu	55,4					0,850***
Romák súlyozott település aránya						0,162***
Megye (ref.: Budapest)	60,6					
Baranya	61,7					1,646***
Bács-Kiskun	57,3					1,130
Békés	52,7					1,000
Borsod-Abaúj-Zemplén	48,0					1,234*
Csongrád	67,9					1,641**
Fejér	62,9					1,714**
Győr-Moson-Sopron	61,5					1,217
Hajdú-Bihar	49,7					1,104
Heves	50,0					1,405**
Komárom-Esztergom	62,1					1,382*
Nógrád	57,1					1,517**
Pest	54,8					0,998
Somogy	64,1					1,936***
Szabolcs-Szatmár-Bereg	54,0					1,442**
Jász-Nagykun-Szolnok	57,3					1,470**
Tolna	62,4					1,407**
Vas	69,1					2,017**
Veszprém	61,7					1,321*
Zala	68,9					2,056***
Konstans		1,376***	0,707***	0,705**	0,706*	1,040
Nagelkerke R ²		0,0%	3,0%	3,1%	6,7%	10,2%
Helyesen besorolt esetek aránya, %		59,9%	61,2%	61,2%	62,9%	64,6%

Megjegyzés: ***p=0,000; **p=0,05, *p=0,10.

^a A 2011(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: Népszámlálás 2011.

A szakirodalom a vegyes párkapcsolatokon belül elemzi, hogy mikor lesz kisebbségi a gyermek és mikor nem, hiszen mind az anya, mind az apa nemzetisége (és egyéb individuális jellemzői) fontos a választásnál. Ugyanakkor, ha a romák etnikai reprodukcióját szeretnénk megbecsülni – hiszen leginkább ez lehet az az asszimilációs mutató, amelyet a roma népesség előreszámításához fel lehet használni –, akkor a fókusz azon van, hogy mennyiben tér el egymástól a biológiai és etnikai reprodukció: azaz a roma nemzetiségű anyáknak milyen arányban születik roma és nem roma gyermeke, illetve a nem roma nőknek milyen arányban születik roma gyermeke.

1990-ben összesen 543.279 olyan család volt, amelyben élt egy anya 5 éves vagy annál fiatalabb gyermekkel (párkapcsolatban vagy egyszülősként, *16A. táblázat*), 2011-ben pedig ezen családok száma 447.485 volt (*16B. táblázat* és *M1. táblázat*). Ez egyben az anyák számát is jelöli, hiszen egy családban egy anya él. Ezekben a családokban a roma nemzetiségű nők száma 1990-ben 13.675, 2011-ben 11.517 volt (*M1. táblázat*). Az ilyen családokban élő, 5 éves vagy annál fiatalabb gyermekek száma pedig összesen 675.932 volt 1990-ben és 561.835 2011-ben. Mivel 2011-ben viszonylag magas volt a nem válaszok száma, így 95,8 ezer gyermeknek nem ismerjük a nemzetiségét, az etnikai reprodukciós arányszám kiszámolásához először az ismeretlen nemzetiségű gyermekek arányát visszaarányosítjuk az ismert nemzetiségű gyermekek aránya szerint roma első, vagy roma második nemzetiségű gyermeknek, illetve nem romának, külön-külön, az anya nemzetisége szerint. Majd az ismeretlen nemzetiségű anyák számát, hasonlóan az előbbiekhöz, visszaarányosítjuk az ismert nemzetiségű anyák és gyermekeik megoszlása szerint (*a lépések bemutatását lásd részletesen az M1. táblázat mellékletben*). Ezekkel a már imputált gyermeklétszám értékekkel számolva a roma nemzetiségű gyermekek száma 19.820 volt 1990-ben, és 17.149-et tett ki 2011-ben (ha a bővített roma definíciót nézzük, akkor az ilyen korú roma gyermekek száma 43.156). A roma nők etnikai reprodukciója tehát 1990-ben 94,6% ($ER = (18881 + 939) / 20943$), míg 2011-ben 89,5% ($ER = (15975 + 441 + 733) / 19165$).

Mivel meggyőző szakirodalmi érvek szólnak arról, hogy a roma-magyar kettős identitás fogalom jól leírja a hazai folyamatokat, az empirikus kutatók pedig azt bizonyítják, hogy a többes identitás megnevezésének lehetősége ma Magyarországon sok esetben közelebb visz a társadalmi valóság leírásához (Bindorffer, 2007; idézi Kapitány, 2015), az etnikai reprodukciós arányszámot megbecsültük azon roma nők és gyermekek esetében is, akik roma nemzetiségüket első vagy második helyen említették. Ez az érték 98,3% ($ER = (15975 + 441 + 733 + 2012 + 21706 + 2289) / (19165 + 24719)$). Ezen arányszám szerint a romák körében 2011-ben a biológiai és az etnikai reprodukció közel azonos volt.

16. táblázat. A családban együtt élő anyák és 5 éves vagy annál fiatalabb gyermekeik megoszlása nemzetiség* szerint

A) 1990 nemzetisége	Anya nemzetisége			Együtt
	roma	nem roma		
Családok/anyák száma	13.675	529.604		543.279
Roma gyermekek száma	18.881	939		19.820
Nem roma gyermekek száma	2062	654.050		656.112
Összes gyermek	20.943	654.989		675.932

B) 2011 (imputált)	Anya nemzetisége			Együtt
	roma (1)	roma (2)	nem roma	
Családok/anyák száma	13.482	17.207	416.796	447.485
Roma (1) gyermekek száma	15.975	441	733	17.149
Roma (2) gyermekek száma	2012	21.706	2289	26.007
Nem roma gyermekek száma	1178	2572	514.929	518.679
Összes gyermek	19.165	24.719	517.951	561.835

*Függetlenül attól, hogy az apa nemzetisége ismert vagy nem, illetve attól, hogy anya párkapcsolatban él-e vagy egyszülős. Sötét szürke háttér: az etnikai nyereséget jelölik, míg a világos szürke háttérrel a fekete számok az etnikai veszteséget. A roma(1) az első nemzetiségű roma népességet, míg a roma(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli.

Forrás: 1990 és 2011. évi népszámlálás. Saját számítás.

ÖSSZEFOGLALÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A 2011. évi magyarországi népszámlálás idején a házassági és élettársi kapcsolatok száma 1.842 ezer volt összesen. Közülük 204 ezer párkapcsolatban volt a nő 30 éves vagy annál fiatalabb, feltételezhetően az első együttélő párkapcsolatában élt. A 204 ezer párkapcsolat közül minden tizedik olyan, amelyben legalább az egyik fél roma (11%), és 3%-uk olyan, ahol roma és nem roma fél él együtt, azaz etnikailag vegyes a párkapcsolat. Csak a roma párkapcsolatokon belül maradván (amelyekben legalább az egyik fél roma) mondhatjuk, hogy ezen párkapcsolatok többsége, háromnegyede olyan párkapcsolat, amelyben mindkét fél romának vallotta magát (73%), míg egy negyede olyan, amelyben vagy a nő, vagy a férfi vallotta csak romának magát (27%). Ezen etnikailag vegyes párkapcsolatok időbeni alakulását egy szűkebb populáción tudjuk csak mérni: azon férfiak és nők körében, akik az első

nemzetiségüket tartották romának (vagy nem romának). Ezen a szűkített populáció körében állítjuk azt, hogy a roma és nem roma vegyes párcapcsolatok aránya növekedett 1990 és 2011 között: 25%-ról 31%-ra. A párcapcsolati (etnikai) endogámia mérésére megbízhatóan használható esélyhányados is egyértelmű csökkenést jelzett 1990 és 2011 között: 3,2-ről 2,7-re csökkent az esélyhányados (logaritmusos) értéke. Számításaink azt is jelezték, hogy a fiatalabbak és a magasabb iskolai végzettségűek körében csökken az etnikai endogámia értéke ebben az időszakban. A többváltozós regressziós elemzések pedig azt jelezték, hogy magasabb az esélye a roma és nem roma vegyes párcapcsolat kialakításának, ha nemtől és nemzetiségtől függetlenül a férfiak idősebbek, ha a felek magasabb iskolai végzettségűek és ha élettársi kapcsolatban élnek; és annál kisebb ennek az esélye, minél nagyobb a roma népesség településen belüli koncentrátsága.

Ezen adatok alapján azt gondoljuk, hogy az elmúlt 20 évben nőtt a roma és nem roma népesség egymás iránti nyitottsága, hiszen az első nemzetiség alapján legerősebb etnikai identitású csoportok között növekedett az etnikailag vegyes párcapcsolatban élők aránya. Az elméleti előfeltevésekkel összecseng, hogy a kis létszámú, magasabb iskolai végzettségűek körében magasabb a roma és nem roma vegyes párcapcsolatban élők aránya. Éppen a magasabb iskolai végzettségűekre jellemző a nagyobb földrajzi és társadalmi mobilitás, az, hogy öntudatosabbak és kevésbé függenek a családjuk vagy közösségük normatív elvárásaitól. Szintén ők azok, akik hosszabb ideig tanulva, magasabb iskolai végzettséget szereztve, kapcsolatba kerülhetnek nem roma társakkal. Az is összecseng az elméleti előfeltevésekkel, hogy ott alacsonyabb a roma és nem roma vegyes párcapcsolatban élők aránya, ahol magas a roma népesség koncentrációja, és így kevesebb az esélye annak, hogy a közvetlen környezetükben nem roma társat találjanak maguknak.

De mi történik az ilyen párcapcsolatokban született gyermekekkel, milyen etnikai identitásban nevelik szüleik vagy legalábbis milyen nemzetiségűnek vallják gyermeküket a népszámlálások során? A roma és nem roma vegyes párcapcsolatokban a gyermekek nemzetisége az anya, és nem az apa nemzetiségét követi: míg a roma anyák gyermekeinek 45, addig a roma apák gyermekeinek 33%-áról vallották a szülők, hogy roma nemzetiségű. Ezek az arányok természetesen módosulnak a szülők nemzetiségi és iskolai végzettségi kombinációi szerint (a szülők életkori csoportja nem játszott ebben szerepet). Minél magasabb volt a roma szülők iskolai végzettsége, annál kisebb valószínűséggel vallották gyermeküket roma nemzetiségűnek: míg a legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők roma anyák gyermekeik 49,5, a legalább érettségizettek

a gyermekeik 31,5%-át vallották romának. Az alapfokú végzettségű roma apák gyermekeinek 36,5, a legalább érettségizettek gyermekeinek 19,2%-a lesz roma nemzetiségű. Ezen összefüggések alapján hajlunk arra a következtetésre, hogy a roma és nem roma párkapcsolatban élő szülők a gyermekük etnikai identifikációjánál nem a tudatossági/versengési, hanem az asszimilációs hipotézis alapján döntenek. A már viszonylag magasabb iskolai végzettséget elérő roma szülők a gyermekeik többségét nem roma nemzetiségűnek, vagy legalább roma-magyar vegyes nemzetiségűnek, hanem kizárólag egynemzetiségű nem romának nevezik. Mintha számukra a „romaság” csakis az alacsony társadalmi státussal lenne egyenlő, és ahogy magasabb iskolai végzettséget szerevezve kitörték ebből a társadalmilag alacsony státusból, úgy gondolják, hogy – mivel gyermekeik is a társadalmi hierarchia egy magasabb szintjén állnak –, már ők sem nevezhetők romának. Az ilyen vegyes párkapcsolatban élő szülők annál nagyobb eséllyel nevezték gyermeküket nem romának, minél alacsonyabb volt az anyák és az apák nemzetiségi kötődése (ezekkel a kategóriákkal mérve: csak roma; vegyes nemzetiségű; nem roma); minél magasabb volt az iskolai végzettségük, ha városban éltek; és minél alacsonyabb volt a romák koncentrációja a szülők lakóhelyén, illetve, ha Budapesthez képest más megyében éltek.

Eddigi adataink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a roma és nem roma vegyes párkapcsolatban élő szülők többsége nem romaként identifikálja gyermekét a népszámlálási kérdőíven. Ezek után vajon mekkora lehet a roma nők etnikai reprodukciós aránya? Ha csak a *roma és nem roma vegyes párkapcsolatokon belül* számoljuk az etnikai reprodukciót, akkor az 2011-ben 84%. (Ha az időbeni összehasonlításhoz a szűkebb, roma első nemzetiségű, etnikai vegyes párkapcsolatú népesség körében számolunk, akkor mondhatjuk, hogy a roma és nem roma vegyes párkapcsolatokban 85-ről 73%-ra csökkent az etnikai reprodukciós arány 1990 és 2011 között). Ha nem csak az etnikailag vegyes párkapcsolatokon belül, hanem az *összes, egyedül vagy párkapcsolatban élő roma nő körében* számoljuk az etnikai reprodukciós arányt, akkor 2011-ben 98,7%-os értéket mérünk. Azaz, a roma nők etnikai reprodukciós vesztesége 1,3%. Ha csak a roma első nemzetiségű nőket és gyermekeiket vesszük számításba, akkor ezen erősebb roma identitású nők körében 2011-ben 10,5%-os az etnikai reprodukciós veszteség, és ez magasabb az 1990. évi 5%-os etnikai reprodukciós veszteségnél. Így eredményeink alapján arra következtetünk, hogy a roma nemzetiségű nők körében egy intergenerációs etnikai asszimilációs folyamat zajlik Magyarországon.

IRODALOM

- Bessudnov, A. and Monden, C. (2021). Ethnic intermarriage in Russia: the tale of four cities. *Post-Soviet Affairs*, 37(4), 383–403.
- Bindorffer Gy. (2007). Etnikai, nemzeti és kétnemzeti identitás. Előszó. In Bindorffer Gy. (szerk.), *Változatok a kettős identításra*. Budapest: Gondolat – MTA Kisebbségkutató Intézet. 7–15.
- Bratter, J. and Zuberi, T. (2001). The demography of difference: Shifting trends of racial diversity and interracial marriage 1960–1990. *Race and Society*, 4(2), 133–148.
- Bukodi E. (2001). A házassági homogámia és heterogámia időbeli változása. *Statisztikai Szemle*, 2, 142–162.
- Coleman, D. A. (1994). Trends in fertility and intermarriage among immigrant populations in Western Europe as measures of integration. *Journal of biosocial science*, 26(1), 107–136.
- Dribe, M. and Lundh, C. (2008). Intermarriage and immigrant integration in Sweden: An exploratory analysis. *Acta Sociologica*, 51(4), 329–354.
- Dribe, M. and Lundh, C. (2011). Cultural dissimilarity and intermarriage. A longitudinal study of immigrants in Sweden 1990–2005. *International migration review*, 45(2), 297–324.
- Dupcsik Cs. (2018). *A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében, 1890–2008*. Budapest: Osiris, 2009, második, átdolgozott kiadás.
- Finnäs, F. (1997). Social integration, heterogeneity, and divorce: The case of the Swedish-speaking population in Finland. *Acta Sociologica*, 40(3), 263–277.
- Finnäs, F. and O’Leary, R. (2003). Choosing for the children: The affiliation of the children of minority-majority group intermarriages. *European Sociological Review*, 19(5), 483–499.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. Oxford University Press on Demand.
- Gullickson, A. (2006). Education and black-white interracial marriage. *Demography*, 43(4), 673–689.
- Gyenei M. (1993). Létminimum alatt–Jajhalom II. *Statisztikai Szemle*, 2, 130–146.
- Gyurgyik L., Horváth I. és Kiss T. (2010). Demográfiai folyamatok, etno-kulturális és társadalmi reprodukció a 21. században. In Bitskey B., (szerk.), *Határon túli magyarság a 21. században: Tanulmánykötet*. Konferenciasorozat a Sándor-palotában, 2006–2008, (2010) ISBN:9789630689281. 69–123.
- Hannemann, T., Kulu, H., Rahn, L., Puur, A., Hărăguș, M., Obućina, O., ... and Potarca, G. (2018). Co-ethnic marriage versus intermarriage among immigrants and their descendants: A comparison across seven European countries using event-history analysis. *Demographic Research*, 39, 487–524.
- Horváth I. (2004). Az etnikailag vegyes házasságok az erdélyi magyar lakosság körében: 1992–2002. In Kiss T., (szerk.), *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*, Kriterion, Kolozsvár, 235–256.
- Kalmijn, M. (1998). Intermarriage and homogamy: Causes, patterns, trends. *Annual review of sociology*, 24(1), 395–421.
- Kalmijn, M., De Graaf, P. M. and Janssen, J., P. (2005). Intermarriage and the risk of divorce in the Netherlands: The effects of differences in religion and in nationality, 1974–94. *Population studies*, 59(1). 71–85.

- Kapitány B. (2013). Kárpát-medencei népszámlálási körkép. *Demográfia*, 56(1), 25–64.
- Kapitány B. (2015). A magyarországi történelmi kisebbségi közösségek demográfiai viszonyai és perspektívái 1990–2011 között. *Kisebbségkutatás*, 76(3), 68–101.
- Kemény I. (2000). A nyelvcsereőről és a roma/cigány gyerekek nyelvi hátrányáról az iskolában. In Horváth Á., Landau E. és Szalai J., (szerk.), *Cigánynak születni*. Budapest: ATA-Új Mandátum könyvkiadó. 313–331.
- Kemény I., Janky B. és Lengyel Gy. (2004). *A magyarországi cigányság, 1971–2003*. Budapest: Gondolat.
- Khanna, N. (2010). “If you’re half black, you’re just black”: Reflected appraisals and the persistence of the one-drop rule. *The Sociological Quarterly*, 51(1), 96–121.
- Kiss T. (2016). Asszimiláció és határmegerősítés. Vegyes házasságok és a vegyes családokon belüli etnikai szocializáció Erdélyben. In Apró I., (szerk.), *Média és identitás 2. Tanulmányok*. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete, 2016, 47–89.
- Kiss T. és Csata L. (2007). A magyar népesség előreszámításának lehetőségei Erdélyben. *Demográfia*, 50(4), 360–391.
- Kovai C. (2017). *A cigány-magyar különbségtétel és a rokonság*. Budapest: L’Harmattan Kiadó.
- Központi Statisztikai Hivatal (2001). 24. *A Magyarországon bejegyzett kisebbségek adatai. 1.2. A népesség anyanyelv, nemzetiség és nemek szerint, 1900–2001*. http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/24/tables/load1_2.html
- Központi Statisztikai Hivatal (2011). *Népszámlálás 2011. Módszertani megjegyzések és fogalmak*. <http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>
- Lichter, D. T. and Qian, Z. (2018). Boundary blurring? Racial identification among the children of interracial couples. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 677(1), 81–94.
- Livingston, G. and Brown, A. (2017). *Intermarriage in the US 50 years after Loving v. Virginia*. Pew Research Center, 1–35.
- Monden, C. W. and Smits, J. (2005). Ethnic intermarriage in times of social change: The case of Latvia. *Demography*, 42(2), 323–345.
- Morauszki A. és Papp Z. A. (2014). Nemzetiségi revival? Magyarország nemzetiségei a 2011. évi népszámlálás megváltozott módszertana tükrében. *Kisebbségkutatás* 2014/3. 73–98.
- Mrdjen, S. and Bahnik, M. (2018). Ethnic intermarriage in Croatia with special emphasis on the Czech minority. *Geographica Pannonica*, 22(2).
- Osuji, C. (2013). Confronting whitening in an era of black consciousness: racial ideology and black-white interracial marriages in Rio de Janeiro. *Ethnic and racial studies*, 36(10), 1490–1506.
- Portes, A., Fernandez-Kelly, P. and Haller, W. (2005). Segmented assimilation on the ground: The new second generation in early adulthood. *Ethnic and racial studies*, 28(6), 1000–1040.
- Potarca, G. and Bernardi, L. (2018). Mixed marriages in Switzerland: A test of the segmented assimilation hypothesis. *Demographic Research*, 38, 1457–1494.
- Qian, Z. (1997). Breaking the racial barriers: Variations in interracial marriage between 1980 and 1990. *Demography*, 34(2), 263–276.
- Qian, Z. and Lichter, D. T. (2001). Measuring marital assimilation: Intermarriage among natives and immigrants. *Social science research*, 30(2), 289–312.
- Qian, Z. and Lichter, D. T. (2011). Changing patterns of interracial marriage in a multiracial society. *Journal of Marriage and Family*, 73(5), 1065–1084.

- Schwartz, C. R. and Mare, R. D. (2005). Trends in educational assortative marriage from 1940 to 2003. *Demography*, 42(4), 621–646.
- Smits, J. (2010). Ethnic intermarriage and social cohesion. What can we learn from Yugoslavia? *Social indicators research*, 96(3), 417–432.
- Šprocha, B. (2020). Ethnic Differences in Family Formation and Patterns of Exogamy in Slovakia. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 3(1), 59–104.
- Szabó H. (2021). *Az etnikai együttélési helyzetek vizsgálata három nyírségi település példáján, különös tekintettel a hagyománykészlet funkcióinak a kortárs vidéki társadalmak közösségfolyamataiban játszott szerepére.* (Doktori értekezés. Debreceni Egyetem. Bölcsész tudományi kar. Debrecen, 2021.)
- Szabó, L. (2021). *Mixed-ethnic partnerships and ethnic reproduction among Roma women in Hungary.* Working Papers on Population, Family and Welfare, (37), 1–41.
- Szabó, L., Kiss, I., Šprocha, B. and Spéder, Z. (2021). Fertility of Roma Minorities in Central and Eastern Europe. *Comparative Population Studies*, 46. 387–424.
- Szilágyi N. S. (2002). Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. *Magyar Kisebbség*, 2002/4, 64–96.
- Szilágyi N. S. (2004). Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In Kiss T., (szerk.), *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*, Kolozsvár: Kriterion – RMDSZ Ügyvezető Elnökség, 157–235.
- Szuhay, P. (2005). The self-definitions of Roma ethnic groups and their perceptions of other Roma groups. *East European Monographs*, 702, 237–246.
- Tandefelt, M. and Finnäs, F. (2007). *Language and demography: Historical development.* (2007): 35–54.
- Tánczos V. (2012). „Hát mondja meg kend, hogy én mi vagyok”. *Pro Minoritate* 2012 Ősz, 80–112.
- Tátrai P., Pálóczi Á., Pásztor I. Z. és Péntes J. (2017). Etnikai besorolási gyakorlatok. A cigányság külső kategorizálását befolyásoló tényezők. *Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle*, 7(2), 45–65.
- Tátrai, P., Eröss, Á., & Kovály, K. (2020). „A görögök magyar nyelvű ukránok.” Az etnikai identifikáció és kategorizáció változó mintázatai a kárpátaljai magyar szórványban. *Regio*, 28(1), 106–137.
- Tóth Á. és Vékás J. (2008). Család és identitás. A vegyes házasság szerepe a magyarországi kisebbségi közösségek reprodukciójában. *Demográfia*, 51(4), 329–355.
- Uunk, W. J., Ganzeboom, H. B. and Róbert, P. (1996). Bivariate and multivariate scaled association models, An application to homogamy of social origin and education in Hungary between 1930 and 1979. *Quality and Quantity*, 30(3), 323–343.
- Veres, V. (2015). *Népességszerkezet és nemzetiség, Az erdélyi magyarok demográfiai képe a 2002. és 2011. évi népszámlálások tükrében.* Kolozsvári Egyetemi Kiadó.
- Waters, M.C. (1989). The everyday use of surname to determine ethnic ancestry. *Qualitative Sociology*, 12(3), 303–324. <https://doi.org/10.1007/BF00989288>
- Wilson, A. (1981). “In Between: The Mother in the Interracial Family”. *New Community* 9:208–15.
- Xie, Y., Goyette, K. (1997). The racial identification of biracial children with one Asian parent: Evidence from the 1990 census. *Social Forces*, 76(2), 547–570.

MELLÉKLET

M1. táblázat: A családban együtt élő anya és gyermekek megoszlása nemzetiség szerint, eredeti megoszlás és a hiányzó válaszok imputálása utáni eloszlás, 2011

2011, eredeti eloszlás	Anya nemzetisége:				együtt
	roma (1) ^a	roma (2) ^b	nem roma	nincs válasz	
Családok/nők/anyák száma	11.517	14.699	356.041	65.228	447.485
Roma (1) ^a gyermekek száma	14.322	398	640	81	15.441
Roma (2) ^b gyermekek száma	1749	19.002	1936	165	22.852
Nem roma gyermekek száma	988	2173	420.362	4220	427.743
Ismeretlen nemzetiségű gyermekek száma	410	359	22.052	72.978	95.799
Összes gyermek	17.469	21.932	444.990	77.444	561.835
Családok/nők/anyák száma	11.517	14.699	356.041	65.228	447.485
Roma (1) ^a gyermekek száma	14.666	405	673	1405	17.149
Roma (2) ^b gyermekek száma	1791	19.318	2037	2861	26.007
Nem roma gyermekek száma	1012	2209	442.280	73.178	518.679
Összes gyermek	17.469	21.932	444.990	77.444	561.835
2011, imputált NV-k	roma (1) ^a	roma (2) ^b	nem roma		együtt
Családok/nők/anyák száma	13.482	17.207	416.796		447.485
Roma (1) ^a gyermekek száma	15.975	441	733		17.149
Roma (2) ^b gyermekek száma	2012	21.706	2289		26.007
Nem roma gyermekek száma	1178	2572	514.929		518.679
Összes gyermek	19.165	24.719	517.951		561.835

^a Roma(1) az első nemzetiségű roma népességet.

^b Roma(2) az első és második nemzetiségű roma népességet jelöli. Saját számítás.

Forrás: 2011. évi népszámlálás.

ROMA - NON-ROMA MIXED ETHNIC PARTNERSHIPS AND ETHNIC REPRODUCTION AMONG ROMA WOMEN IN HUNGARY, IN 1990 AND 2011

ABSTRACT

The aim of the analysis is to document the prevalence of mixed-ethnic partnerships and the ethnic reproduction rate among the Roma women living in Hungary in 1990 and 2011, based on national census data. The ethnic reproduction rate should be used as an input variable for population forecast of Roma population. Our results indicated that the proportion of mixed ethnic partnerships increased in the last 20 years, as well the percentage of Roma men and women living in such partnerships. Only 38% of children was identified as Roma and 57% as non-Roma in Roma and Non-Roma mixed ethnic partnerships in 2011. The ethnic reproduction rate of those primarily identified Roma women was 94.6% in 1990 and 89.5% in 2011. Thus, the ethnic reproduction loss is 10.5% in 2011. This is higher than the 5.4% reproduction loss in 1990. Based on our calculations, we concluded that a process of demographic ethnic assimilation is taking place in Hungary among Roma women.

Keywords: Roma and non-Roma mixed ethnic partnerships, Roma ethnic reproduction, census, Roma population forecast